

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΑΠΩΛΕΙΕΣ ΑΠΟ ΜΗ
ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΜΕΝΑ ΔΑΝΕΙΑ : ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ

Της

ΤΡΙΨΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

Επιβλέπων Καθηγητής : Λαδάς Ανέστης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
στην Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Θεσσαλονίκη 2018

*Αφιερώνεται στην
οικογένειά μου*

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Καθηγητές του τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για τις γνώσεις που μου μετέδωσαν καθώς και για τη δυνατότητα περαιτέρω διερεύνησης της λογιστικής επιστήμης. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον επιβλέποντα της διπλωματικής Επίκουρο Καθηγητή κ. Ανέστη Λαδά.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου καθώς και τη φίλη μου Γεωργία για την απεριόριστη υποστήριξη και αγάπη σε κάθε νέο μου βήμα.

ΣΥΝΟΨΗ

Η τραπεζική λογιστική αποτελεί σημαντικό και ιδιαίτερο τμήμα της λογιστικής επιστήμης καθώς έχει άμεσες επιπτώσεις τόσο στον τραπεζικό τομέα συγκεκριμένα, όσο και στην οικονομική πραγματικότητα γενικότερα. Στην παρούσα εργασία θα εξεταστούν οι λογιστικές διαδικασίες του τραπεζικού τομέα και ιδίως οι σχετιζόμενες λογιστικές διαδικασίες με τις προβλέψεις για απώλειες από μη εξυπηρετούμενα δάνεια τα οποία δημιουργούνται από την αδυναμία των πιστωτών να ικανοποιήσουν τις υποχρεώσεις τους, κυρίως ως απόρροια της υφιστάμενης οικονομικής κρίσης.

Στα πρώτα κεφάλαια της εργασίας πραγματοποιείται η ανάλυση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την εξέταση και μελέτη της υφιστάμενης βιβλιογραφίας σχετικά με το ιδιαίτερο θέμα των προβλέψεων για απώλειες λόγω των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Μέσω της συγκεκριμένης μελέτης γίνεται αντιληπτή η σημασία των προβλέψεων για την ορθή παρουσίαση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και την πλήρη ενημέρωση των χρηστών τους. Στην συνέχεια παρουσιάζεται το Θεσμικό Πλαίσιο που αφορά τις προβλέψεις και καθορίζει τους απαραίτητους νόμους και κανονισμούς για την ορθή λογιστική απεικόνιση και την εξασφάλιση του κοινού τρόπου αντιμετώπισής τους παγκοσμίως.

Στο τμήμα της εμπειρικής ανάλυσης αξιολογείται η σχέση των προβλέψεων με συγκεκριμένους τραπεζικούς καθώς και με μακροοικονομικούς παράγοντες ώστε να διαπιστωθεί η συσχέτισή τους με το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων. Τέλος, μέσω της αξιολόγησης της σχέσης μεταξύ προβλέψεων και κερδών προ προβλέψεων εξετάζεται και η συσχέτιση των προβλέψεων με τη χειραγώγηση κερδών η οποία αποτελεί σημαντικό τμήμα της προγενέστερης βιβλιογραφίας.

Λέξεις – κλειδιά : τραπεζικός τομέας, μη εξυπηρετούμενα δάνεια, προβλέψεις για απώλειες μη εξυπηρετούμενων δανείων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΣΥΝΟΨΗ	4
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	5
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	9
1.2 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	10
1.3 Δομή της Διπλωματικής Εργασίας	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	13
2.1 Εισαγωγή	13
2.2 Παράγοντες Εμφάνισης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων	14
2.3 Προβλέψεις Για Ζημίες Από Επισφαλή Δάνεια : Διαχείριση Κεφαλαίου & Χειραγώγηση Κερδών	17
2.4 Προκυκλικές ² , Αντικυκλικές ³ Προβλέψεις και ο Ρόλος τους στο Τραπεζικό Σύστημα	20
2.5 Παράγοντες Επηρεασμού της Τραπεζικής Εισοδηματικής Εξομάλυνσης Μέσω των Προβλέψεων για Επισφαλείς Απαιτήσεις.....	22
2.6 Συμπεράσματα	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	25
3.1 Εισαγωγή	25
3.2 Λογιστικά Πρότυπα	25
3.2.1 ΔΛΠ 37 « Προβλέψεις, Ενδεχόμενες Υποχρεώσεις και Ενδεχόμενα Περιουσιακά Στοιχεία »	26
3.2.2 ΔΛΠ 39 « Χρηματοοικονομικά Μέσα : Αναγνώριση και Επιμέτρηση ».....	29
3.2.3 ΔΠΧΑ 9 « Χρηματοοικονομικά Μέσα ».....	36

3.3 Η Επιτροπή Της Βασιλείας (Basel Committee).....	40
3.3.1 Η Συνθήκη της Βασιλείας I « The Basel Capital Accord »	40
3.3.2 Η Συνθήκη της Βασιλείας II.....	43
3.3.3 Η Συνθήκη της Βασιλείας III	44
3.4 Συμπεράσματα	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	47
4.1 Εισαγωγή	47
4.2 Ερευνητικές υποθέσεις	47
4.3 Μεθοδολογία της Εμπειρικής Ανάλυσης.....	50
4.4 Δείγμα της Εμπειρικής Ανάλυσης	52
4.5 Αποτελέσματα Εκτίμησης Υποδείγματος.....	54
4.6 Συμπεράσματα	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	58
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	60
Ελληνική	60
Ξένη	60

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΩΝ

Σχήμα 2.1 : Το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ευρώπη

Πίνακας 4.1 : Στοιχεία Περιγραφικής Στατιστικής

Πίνακας 4.2 : Μήτρα Συσχετίσεων

Πίνακας 4.3 : Αποτελέσματα Εκτίμησης Βασικού Υποδείγματος

Πίνακας 4.4 : Αποτελέσματα Υποδείγματος με την Επίδραση της Κρίσης

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΔΛΠ Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα

ΔΠΧΑ Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς

ΕΛΠ Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα

ΜΕΔ Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια

CESEE Central Eastern Southeastern Europe

IASB International Accounting Standards Board

LLP Loan Loss Provision

NPL Non Performance Loan

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Το θέμα που πραγματεύεται η παρούσα διπλωματική εργασία αφορά τα τραπεζικά ιδρύματα γενικότερα, και συγκεκριμένα τον τρόπο με τον οποίο οι υπεύθυνοι των τραπεζών διαχειρίζονται τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια. Τα επισφαλή ή μη εξυπηρετούμενα τραπεζικά δάνεια αποτελούν κύριο χαρακτηριστικό και απόρροια των ετών της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης. Η πραγματική οικονομία και το τραπεζικό σύστημα αποτελούν αλληλένδετα στοιχεία με αποτέλεσμα οι αρνητικές συνέπειες της οικονομικής κρίσης να μεταφερθούν και στις τράπεζες.

Εργαλείο του τραπεζικού συστήματος για την αντιμετώπιση του φαινομένου των κόκκινων δανείων και του περιορισμού των αρνητικών συνεπειών αποτελούν οι δημιουργούμενες λογιστικά προβλέψεις για ζημίες μη εξυπηρετούμενων δανείων. Μέσω των προβλέψεων δημιουργείται από τους διαχειριστές των τραπεζών το απαραίτητο αποθεματικό το οποίο θα μπορέσει να αντισταθμίσει υφιστάμενους καθώς και αναμενόμενους πιστωτικούς κινδύνους περιορίζοντας την έκθεση των τραπεζικών ιδρυμάτων σε δυσμενείς συνθήκες.

Οι διαχειριστές των τραπεζών έχουν δύο δυνατότητες για την αντιμετώπιση αρνητικών συνεπειών και δημιουργούμενων ζημιών. Αρχικά, μπορούν να στραφούν στα δημιουργούμενα αποθεματικά, που στην περίπτωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχουν δημιουργηθεί μέσω των προβλέψεων, και δεύτερον στο οικονομικό κεφάλαιο των τραπεζών. Τα δημιουργούμενα αποθεματικά στοχεύουν στην αντιμετώπιση αναμενόμενων ζημιών, ενώ το οικονομικό κεφάλαιο στην κάλυψη απροσδόκητων ζημιών.

Οι προβλέψεις για ζημίες επισφαλών απαιτήσεων έχουν μελετηθεί εκτενώς από μελετητές και οικονομολόγους και αποτελούν σημαντικό τμήμα της προγενέστερης βιβλιογραφίας. Είναι γεγονός ότι έχουν συσχετιστεί με αρκετά και διαφορετικά τμήματα της οικονομίας. Αρχικά, έχει εξεταστεί η σχέση και η επίδραση

των προβλέψεων με διαδικασίες διαχείρισης κερδών και χειραγώγησης του απαιτούμενου κεφαλαίου των τραπεζών οδηγώντας τελικά σε αντικρουόμενα συμπεράσματα. Επίσης, η συσχέτιση των προβλέψεων με τη διαχείριση κερδών και κεφαλαίου έχει οδηγήσει σε εξέταση και μελέτη των ιδιαίτερων συνθηκών καθώς και των υφιστάμενων κανονισμών και νόμων που πιθανόν να ισχύουν και να επηρεάζουν τα τραπεζικά ιδρύματα των εκάστοτε υπό εξέταση χωρών. Τέλος, πολλοί ερευνητές προσπάθησαν να εξηγήσουν τον προκυκλικό ή αντικυκλικό χαρακτήρα των προβλέψεων και τους λόγους που επηρεάζουν το μέγεθος των δημιουργούμενων προβλέψεων.

Η παρούσα διπλωματική εργασία θα προσπαθήσει να μελετήσει την ορθή χρήση των προβλέψεων από τους διαχειριστές των τραπεζών και να την συσχετίσει με συγκεκριμένους τραπεζικούς και μακροοικονομικούς παράγοντες.

1.2 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η μελέτη και η κατανόηση του λογιστικού χειρισμού των προβλέψεων από τους υπεύθυνους των τραπεζικών ιδρυμάτων μέσω της μελέτης και της σύγκρισης των συμπερασμάτων της αντίστοιχης βιβλιογραφίας. Ο σημαντικός αριθμός ακαδημαϊκών και οικονομολόγων που έχουν ασχοληθεί με το ιδιαίτερο αυτό στοιχείο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των τραπεζών ενισχύει την σημαντικότητα και την ιδιαιτερότητά του. Είναι επίσης χρήσιμο να τονιστεί το μεγάλο εύρος και ο συσχετισμός διαφορετικών συνθηκών και χαρακτηριστικών με τις προβλέψεις μέσω της μελέτης της αντίστοιχης βιβλιογραφίας.

Όσον αφορά την εμπειρική μελέτη της εργασίας αυτής, ασχολείται με τη μελέτη των προβλέψεων και την ορθή χρήση αυτών από τους διαχειριστές των τραπεζών με βάση τον απαιτούμενο προκυκλικό τους χαρακτήρα. Η εξέταση των προβλέψεων γίνεται σε συνδυασμό με τραπεζικούς και μακροοικονομικούς παράγοντες. Ως τραπεζικοί παράγοντες λαμβάνονται τα κέρδη και το μέγεθος των τραπεζικών ιδρυμάτων και ως μακροοικονομικός παράγοντας η διαχρονική μεταβολή του ΑΕΠ. Στόχος της εργασίας να εξετάσει τον τρόπο και τους λόγους που

οδηγούν στη δημιουργία του παρατηρούμενου ύψους των προβλέψεων και του αντίστοιχου αποθεματικού και την επίδραση σε αυτό των μεταβλητών που αναφέρθηκαν παραπάνω. Τέλος, μέσω της μεταβλητής των κερδών θα εξεταστεί και η χρήση των προβλέψεων ως μέσο εισοδηματικής εξομάλυνσης και ικανοποίησης συγκεκριμένων συμφερόντων.

1.3 Δομή της Διπλωματικής Εργασίας

Η δομή της παρούσας διπλωματικής είναι η εξής : στο Δεύτερο Κεφάλαιο παρατίθεται η βιβλιογραφική επισκόπηση η οποία χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα γίνεται αναφορά σε μελέτες που εξηγούν τον ορισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων καθώς και στους καθοριστικούς παράγοντες εμφάνισής τους. Στη δεύτερη ενότητα γίνεται η ανάλυση μελετών που συσχετίζουν και αξιολογούν το ρόλο των προβλέψεων στη διαχείριση κερδών και κεφαλαίου των τραπεζικών ιδρυμάτων. Στην τρίτη ενότητα μελετάται και αξιολογείται ο προκυκλικός και αντικυκλικός ρόλος των προβλέψεων στο τραπεζικό σύστημα και τέλος, στην τέταρτη ενότητα μελετώνται οι παράγοντες που επηρεάζουν την εισοδηματική εξομάλυνση μέσω δημιουργούμενων προβλέψεων.

Στο Τρίτο Κεφάλαιο παρουσιάζεται το Θεσμικό Πλαίσιο που διέπει τα τραπεζικά ιδρύματα και ιδίως οι νόμοι και κανονισμοί που επηρεάζουν το λογιστικό χειρισμό των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των δημιουργούμενων προβλέψεων τους.

Στο Τέταρτο Κεφάλαιο παρατίθεται η εμπειρική μελέτη της διπλωματικής εργασίας που αποτελείται από τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα αναπτύσσονται οι ερευνητικές υποθέσεις της εργασίας. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και παρουσιάζονται τα ερευνητικά υποδείγματα. Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται τα στοιχεία περιγραφικής στατιστικής καθώς και η μεθοδολογία με την οποία διεξήχθη η έρευνα και στην τέταρτη ενότητα παρατίθενται και αναλύονται τα ευρήματα από την εκτίμηση των υποδειγμάτων.

Στο Πέμπτο Κεφάλαιο παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα της εμπειρικής ανάλυσης καθώς και οι περιορισμοί της. Τέλος, παρουσιάζονται προτάσεις για μελλοντική έρευνα και περαιτέρω εμβάθυνση του εξεταζόμενου αντικειμένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Ο τραπεζικός τομέας αποτελεί αναπόσπαστο και υψίστης σημασίας τμήμα της οικονομικής πραγματικότητας. Τράπεζες και οικονομία είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με σχέσεις αλληλεπίδρασης και ανάδρασης. Την τελευταία δεκαετία που η χώρα μας έχει πληγεί από την οικονομική κρίση και η οικονομία της έχει συρρικνωθεί σε σημαντικό βαθμό παρόμοιες επιπτώσεις έχει υποστεί και το τραπεζικό σύστημα. Σε συνθήκες χρηματοοικονομικής ύφεσης οι τράπεζες καλούνται να αντιμετωπίσουν τις αυξήσεις των μη εξυπηρετούμενων δανείων καθώς και δυσκολίες πρόσβασης σε αγορές χρήματος και κεφαλαίου διατηρώντας παράλληλα την αξιοπιστία τους και την οικονομική τους σταθερότητα.

Βασικό χαρακτηριστικό της οικονομικής κρίσης αποτελεί η εμφάνιση και κυρίως η ραγδαία αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ως μη εξυπηρετούμενο δάνειο ορίζεται ένα δάνειο όταν ο δανειολήπτης λόγω ενδείξεων, θεωρείται αδύνατο να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του ή εάν έχει καθυστερήσει να καταβάλει τις συμφωνηθείσες δόσεις για διάστημα άνω των 90 ημερών. Όπως αναφέρουν οι Reinhard και Rogoff (2010), η εμφάνιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων θεωρείται η αρχή της τραπεζικής κρίσης σε πρώτο βαθμό και κατ' επέκταση της οικονομικής κρίσης.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια οφείλονται στην αδυναμία δανειοληπτών να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους λόγω των νέων συνθηκών που καλούνται να αντιμετωπίσουν ως απόρροια της οικονομικής κρίσης όπως η ανεργία, η μείωση μισθών, η αύξηση φορολογικών υποχρεώσεων, κτλ. Σε αυτή την πραγματικότητα οι τράπεζες καλούνται να αντιμετωπίσουν νέα δεδομένα και καθοριστικό μέρος των οικονομικών καταστάσεών τους αποτελεί το κονδύλι των προβλέψεων για ζημιές από επισφαλή δάνεια.

Οι προβλέψεις για ζημίες δανείων εμφανίζονται στην κατάσταση χρηματοοικονομικής θέσης με την μορφή αποθεματικού και στην κατάσταση αποτελεσμάτων ως έξοδο και θεωρείται κυρίαρχο εργαλείο για την χειραγώγηση κερδών καθώς ως δεδουλευμένο έξοδο μειώνει τα κέρδη προ φόρων με τις αναμενόμενες ζημίες των δανείων.

2.2 Παράγοντες Εμφάνισης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων

Στην πλειονότητα των μελετών στις οποίες διερευνάται το θέμα των παραγόντων εμφάνισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ ή Non-performance loans, NPLs), γίνεται διάκριση μεταξύ γενικών μακροοικονομικών μεταβλητών και συγκεκριμένων τραπεζικών παραγόντων. Η μελέτη, και κυρίως η διάκριση των παραγόντων εμφάνισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, οδηγεί στην καλύτερη κατανόηση των αιτιών εμφάνισής τους δίνοντας τη δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισής τους.

Ο Klein (2013), στην μελέτη του, εξετάζει τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην Κεντρική, Ανατολική και Νοτιοανατολική Ευρώπη (CESSE) κατά την περίοδο 1998 έως 2011 και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων μπορεί να αποδοθεί σε μακροοικονομικές συνθήκες, καθώς και σε συγκεκριμένους τραπεζικούς παράγοντες, οι οποίοι όμως παρουσιάζουν περιορισμένη ερμηνευτική ισχύ. Μεταξύ των μακροοικονομικών συνθηκών αναφέρεται ότι το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, η υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και ο υψηλότερος πληθωρισμός οδηγούν σε αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, σε αντίθεση με την αύξηση του ΑΕΠ στην ζώνη του ευρώ που οδηγεί σε χαμηλότερα επίπεδα των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Οι μακροοικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν την ποιότητα ζωής των δανειοληπτών και σχετίζονται με την ικανότητα αποπληρωμής των υποχρεώσεών τους. Η δεύτερη κατηγορία, των συγκεκριμένων τραπεζικών συνθηκών, εξετάζει την μεταβλητότητα των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε όλες τις τράπεζες και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η υψηλή ποιότητα στη διαχείριση της τράπεζας οδηγεί σε μικρότερο αριθμό μη εξυπηρετούμενων δανείων, σε αντίθεση με τα κίνητρα ηθικού

κινδύνου, όπως τα χαμηλά ίδια κεφάλαια, τα οποία οδηγούν σε αύξηση των ΜΕΔ. Τέλος, ο υπερβολικός κίνδυνος συμβάλει επίσης στην αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Το συμπέρασμα για τη θετική συσχέτιση μεταξύ υπερβολικού κινδύνου και του ύψους των μη εξυπηρετούμενων δανείων υποστηρίζεται και από τους Keeton και Morris (1987), οι οποίοι διαπίστωσαν ότι η ανάληψη περισσότερων κινδύνων οδηγεί τελικά στην απορρόφηση μεγαλύτερων απωλειών.

Επίσης, ο Klein (2013) μελετά και την σχέση ανάδρασης μεταξύ τραπεζικού συστήματος και πραγματικής οικονομίας και καταλήγει ότι, μια υγιής και βιώσιμη ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς ένα υγιές και ανθεκτικό τραπεζικό σύστημα. Συγκεκριμένα, διαπιστώνει ότι η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχει σημαντικό αντίκτυπο στην αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, στην ανεργία και στον πληθωρισμό.

Οι Louzis et al. (2012), συμφωνούν με τα ευρήματα του Klein (2013) για την ύπαρξη δύο κατηγοριών παραγόντων, μακροοικονομικές μεταβλητές και συγκεκριμένες τραπεζικές μεταβλητές, καθώς και με την επίδρασή τους στην εμφάνιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η συμβολή της μελέτης τους στη βιβλιογραφία εστιάζεται στην εξέταση των καθοριστικών παραγόντων εμφάνισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε διαφορετικές κατηγορίες δανείων, και όχι στο συνολικό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ως εκ τούτου, πραγματοποιείται διάκριση των δανείων σε καταναλωτικά, επιχειρηματικά και στεγαστικά και εξετάζονται ξεχωριστά οι καθοριστικοί παράγοντες εμφάνισης.

Η μελέτη των Louzis et al. (2012) για την εξέταση των καθοριστικών παραγόντων εμφάνισης των μη εξυπηρετούμενων δανείων για τις διαφορετικές κατηγορίες δανείων εστιάζεται στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα και αξιολογεί δεδομένα από εννέα (9) Ελληνικές τράπεζες για το χρονικό διάστημα από το πρώτο τρίμηνο του 2003 έως το τρίτο τρίμηνο του 2009. Τελικά, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι επιδράσεις των καθοριστικών παραγόντων εξαρτώνται από την κατηγορία του δανείου και συγκεκριμένα, ότι, τα καταναλωτικά δάνεια είναι πιο ευαίσθητα στις μεταβολές των επιτοκίων δανεισμού, τα επιχειρηματικά στον ρυθμό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ και τέλος, τα στεγαστικά ενυπόθηκα δάνεια επηρεάζονται λιγότερο από τις μακροοικονομικές εξελίξεις.

Για τις ευρωπαϊκές τράπεζες τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούν σοβαρό βραχά καθώς επιβαρύνουν τους ισολογισμούς τους με το ποσό των 944 δισεκατομμυρίων ευρώ. Οι ευρωπαϊκές αρχές έχουν ως μέλημα την αντιμετώπιση του προβλήματος προωθώντας την πώληση ή εξουδετέρωση των μη εξυπηρετούμενων πιστώσεων αλλά η διαδικασία απορροφά πολύ χρόνο και απαιτεί στοχευόμενες ενέργειες. Παρακάτω παρουσιάζεται το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων σε ευρωπαϊκές χώρες και γίνεται εμφανές ότι η Ελλάδα και η Κύπρος κατέχουν τα υψηλότερα ποσοστά. Η σημαντική διαφορά που παρατηρείται στα ποσοστά Ελλάδας και Κύπρου με των υπολοίπων ευρωπαϊκών χωρών, οφείλεται κυρίως στην οικονομική κρίση που υφίστανται τα τελευταία χρόνια και έχει ως συνέπεια τη μείωση της πιστοληπτικής ικανότητας των δανειοληπτών και την αδυναμία αποπληρωμής των υποχρεώσεών τους.

Σχήμα 2.1 : Το ύψος των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ευρώπη.

Πηγή : Five Charts That Explain How European Banks Are Dealing With Their Bad Loan Problem, by Nicolas Comford, Giovanni Salzano and Sonia Sirletti, Bloomberg.

2.3 Προβλέψεις Για Ζημίες Από Επισφαλή Δάνεια : Διαχείριση Κεφαλαίου & Χειραγώγηση Κερδών

Δεδομένων των πληροφοριών και των στοιχείων που παρατέθηκαν παραπάνω σχετικά με τα επισφαλή δάνεια και το μέγεθός τους, το οποίο είναι ιδιαίτερα υψηλό στη χώρα μας και αυξήθηκε σημαντικά την περίοδο της οικονομικής κρίσης που υφίσταται μέχρι σήμερα, διαπιστώνεται ο κίνδυνος που διατρέχει το τραπεζικό σύστημα το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την οικονομική πραγματικότητα. Η ύπαρξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων δημιουργεί την ανάγκη αναγνώρισης προβλέψεων, ώστε να απεικονίζεται η πραγματική εικόνα των οικονομικών συνθηκών στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, και τίθεται το θέμα ενός από τα σημαντικότερα στοιχεία των τραπεζικών οικονομικών καταστάσεων, των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια. Οι προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια (Loan Loss Provisions, LLP) παρουσιάζονται στην κατάσταση οικονομικής θέσης ως μια μορφή αποθεματικού και στην κατάσταση αποτελεσμάτων ως έξοδο. Οι τράπεζες χρησιμοποιούν τις προβλέψεις ώστε να δημιουργηθεί αποθεματικό για την κάλυψη αναμενόμενων ζημιών που εμπεριέχονται στο χαρτοφυλάκιο των δανείων τους. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, η δημιουργία των προβλέψεων θα πρέπει να σχετίζεται αποκλειστικά με την ύπαρξη πιστωτικού κινδύνου, όπως αναφέρουν όμως οι Ahmed et al. (1999) και οι Perez et al. (2006), οι προβλέψεις σχετίζονται με την διαχείριση κεφαλαίου και την διαχείριση κερδών αντίστοιχα. Τέλος, σύμφωνα με τη World Bank (2002), οι προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια υπόκεινται στη διακριτική ευχέρεια των διαχειριστών των τραπεζών.

Οι μελέτες για τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια που πραγματοποιηθήκαν μέχρι την δεκαετία του 1990 οδήγησαν σε μικτά αποτελέσματα σχετικά με τη χρήση των LLP με σκοπό την τραπεζική εισοδηματική εξομάλυνση και τη διαχείριση κεφαλαίου. Οι Ahmed et al. (1999), εκμεταλλεύονται την αλλαγή του ρυθμιστικού πλαισίου με την εφαρμογή της Βασιλείας I σχετικά με την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών και διαπιστώνουν ότι τα κίνητρα για διαχείριση κερδών και κεφαλαίου μεταβάλλονται. Συγκεκριμένα, οι πιο σημαντικές αλλαγές στις οποίες βασίζεται η παραπάνω έρευνα είναι οι : (i) η εξάλειψη του αποθέματος

για ζημίες δανείων από το Tier I¹ του απαιτούμενου κεφαλαίου των τραπεζών και, (ii) ο περιορισμός της χρήσης του αποθέματος για ζημίες δανείων για την κάλυψη των απαιτήσεων του συνολικού κεφαλαίου. Τελικά, διαπιστώνεται ότι οι προβλέψεις για επισφαλή δάνεια χρησιμοποιούνται για τη διαχείριση κεφαλαίου, ενώ δεν βρέθηκαν στοιχεία για τη διαχείριση κερδών μέσω των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις.

Οι μελέτες που ακολούθησαν τα επόμενα έτη σχετικά με τις προβλέψεις για ζημίες επισφαλών απαιτήσεων πραγματοποιήθηκαν εξετάζοντας δεδομένα σε νέες συνθήκες, καθώς υπάρχει μεταβολή στο ρυθμιστικό πλαίσιο με την εφαρμογή της Βασιλείας II, με την οποία οι κεφαλαιακές απαιτήσεις γίνονται περισσότερο ευαίσθητες στον κίνδυνο, (Perez et al. 2006), και των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ), τα οποία απαιτούν κοινούς κανόνες λογιστικής απεικόνισης και παρουσίασης των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Οι Perez et al. (2006), μελέτησαν τις προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις στις Ισπανικές τράπεζες για την περίοδο 1986 έως 2002. Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του ισπανικού τραπεζικού τομέα έγκειται στο γεγονός ότι, ο κανονισμός για τις προβλέψεις επισφαλών απαιτήσεων υπαγορεύεται από την Κεντρική Τράπεζα, Banco de Espana, και περιλαμβάνει αυστηρούς κανόνες, οι οποίοι επιτρέπουν ελάχιστη ευχέρεια στους διαχειριστές τραπεζών και επιπλέον, το απόθεμα για τις ζημίες δανείων δεν περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά του Ισπανικού τραπεζικού τομέα έρχονται σε αντίθεση με όσα ισχύουν στο τραπεζικό σύστημα της Αμερικής και στις χώρες των G-10, οι οποίες με την εφαρμογή των ΔΠΧΑ, είναι περισσότερο προσανατολισμένες σε αρχές και όχι σε κανονισμούς δίνοντας μεγαλύτερη ευχέρεια στις αποφάσεις των διαχειριστών των τραπεζών. Επίσης, στις Αμερικάνικες τράπεζες το απόθεμα των προβλέψεων για ζημίες περιλαμβάνεται στο Tier II του απαιτούμενου κεφαλαίου.

Τελικά, οι Perez et al. (2006), καταλήγουν ότι το αυστηρό κανονιστικό πλαίσιο που εφαρμόζεται στην Ισπανία δεν περιορίζει τους διαχειριστές τραπεζών να χρησιμοποιούν τις προβλέψεις για ζημίες δανείων για την εξομάλυνση κερδών όπως συμβαίνει και σε χώρες με προσανατολισμό στις αρχές με την εφαρμογή των ΔΠΧΑ. Συνεπώς, διαπιστώνεται προτίμηση προς την εφαρμογή γενικών αρχών και όχι

---

¹ Το ρυθμιστικό κεφάλαιο των τραπεζών διαχωρίζεται στο πρωτογενές κεφάλαιο (Tier I) και στο συμπληρωματικό κεφάλαιο (Tier II).

αυστηρών κανονισμών. Στην συγκεκριμένη έρευνα δεν βρέθηκαν στοιχεία συσχέτισης των προβλέψεων για ζημίες επισφαλών δανείων με τη διαχείριση κεφαλαίου.

Οι Liu και Ryan (2005), έχοντας ως έναυσμα προηγούμενες μελέτες στις οποίες διαπιστώνεται η χρήση των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια για την εξομάλυνση του εισοδήματος, επικεντρώνονται στη μελέτη των οικονομικών συνθηκών και την συσχέτισή τους με τον τρόπο χρήσης των προβλέψεων. Πολυάριθμες μελέτες υποστηρίζουν ότι οι τράπεζες έχουν κίνητρα να εξομαλύνουν το εισόδημά τους και να αποθηκεύουν χρήματα σε περιόδους ανάπτυξης τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν σε περιόδους ύφεσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι την δεκαετία του 1990, κυβερνητικά και ρυθμιστικά όργανα εξέφρασαν τις ανησυχίες τους ότι οι τράπεζες σε περίοδο εκτεταμένης ανάπτυξης παρουσίαζαν υψηλό ποσό προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια ώστε να οδηγηθούν σε εξομάλυνση του εισοδήματός τους και να δημιουργήσουν αποθεματικά. Η μελέτη καταλήγει ότι την περίοδο ανάπτυξης του 1990, οι κερδοφόρες τράπεζες κατόρθωσαν να μειώσουν το εισόδημά τους επιταχύνοντας τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια και επιπλέον, κάλυψαν την εξομάλυνση του εισοδήματός τους επιταχύνοντας επιβαρύνσεις δανείων και καταγράφοντας περισσότερες επιβαρύνσεις για να αντισταθμίσουν τις ανακτήσεις των δανείων που είχαν προηγουμένως χρεωθεί. Το αποτέλεσμα της συγκεκριμένης έρευνας έρχεται σε αντίθεση με προηγούμενες μελέτες, οι οποίες καταλήγουν ότι στις αρχές του 1990 οι οικονομικά αδύναμες τράπεζες διαχειρίζονταν το εισόδημά τους προς τα πάνω, καθυστερώντας τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια.

2.4 Προκυκλικές², Αντικυκλικές³ Προβλέψεις και ο Ρόλος τους στο Τραπεζικό Σύστημα

Η τραπεζική πίστωση αποτελεί σημαντικό παράγοντα των διακυμάνσεων του επιχειρηματικού κύκλου. Σε περιόδους ανάπτυξης δεν παρουσιάζεται υψηλός πιστωτικός κίνδυνος και οι τράπεζες παρέχουν δάνεια ακόμα και σε οντότητες με χαμηλότερη πιστοληπτική ικανότητα. Σε περιόδους ύφεσης όμως ο πιστωτικός κίνδυνος αυξάνεται και η παροχή δανείων περιορίζεται. Οι Pool et al. (2015), μελέτησαν τον πιστωτικό κίνδυνο μέσω των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις.

Η πρόβλεψη για ζημίες από επισφαλή δάνεια είναι είτε προκυκλική είτε αντικυκλική, ανάλογα με το εάν η πρόβλεψη είναι προοδευτική ή αναχρονιστική. Οι προοδευτικές προβλέψεις σχετίζονται με προβλέψεις και μελέτες για τη μελλοντική εμφάνιση προβληματικών δανείων. Οι προοδευτικές προβλέψεις έχουν ένα δυνητικό μειονέκτημα το οποίο αναφέρεται στο γεγονός ότι σε περιόδους ανάκαμψης, οι αναμενόμενες πιστωτικές απώλειες δεν είναι δυνατό να προβλεφτούν τη στιγμή που αναγνωρίζεται ένα τμήμα μόνο των προβληματικών δανείων, και ως εκ τούτου το επίπεδο προβλέψεων είναι χαμηλό. Αντίθετα, σε πτωτικές περιόδους οι προβλέψεις αυξάνονται λόγω υψηλού πιστωτικού κινδύνου. Δεδομένων των παραπάνω η προοδευτική πρόβλεψη θεωρείται προκυκλική. Αντίθετα, η αναχρονιστική πρόβλεψη θεωρείται αντικυκλική. Στην κατηγορία των προκυκλικών προβλέψεων, οι τράπεζες υπολογίζουν τις αναμενόμενες πιστωτικές απώλειες κατά τη διάρκεια του επιχειρηματικού κύκλου και δημιουργούν υψηλές προβλέψεις στη φάση της ανάκαμψης τις οποίες τις χρησιμοποιούν σε πτωτικές περιόδους. (Pool et al. 2015).

Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες, όπως και των Pool et al. (2015), υποστηρίζουν την αντικυκλική πρόβλεψη. Οι Leaven και Majnoni (2003), κατέληξαν ότι οι τράπεζες ανά τον κόσμο είναι λιγότερο προσεκτικές σε περιόδους ταχείας

---

² Προκυκλικές προβλέψεις (procyclicity) : η προκυκλικότητα αναφέρεται σε θετική συσχέτιση μεταξύ ενός αγαθού, υπηρεσίας ή οικονομικού δείκτη και της συνολικής κατάστασης της οικονομίας. Σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης το μέγεθος των προκυκλικών προβλέψεων αυξάνεται καθώς μπορεί οι υφιστάμενες οικονομικές συνθήκες να περιορίζουν τον πιστωτικό κίνδυνο και την ανάγκη δημιουργίας αποθεματικού για την κάλυψη ζημιών, αλλά δρουν προοδευτικά για την αντιμετώπιση μελλοντικών αρνητικών συνθηκών.

³ Αντικυκλικές προβλέψεις (countercyclicity) : η αντικυκλικότητα αναφέρεται σε αρνητική συσχέτιση μεταξύ ενός αγαθού, υπηρεσίας ή οικονομικού δείκτη και της συνολικής κατάστασης της οικονομίας. Οι αντικυκλικές προβλέψεις σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης μειώνονται καθώς περιορίζεται ο πιστωτικός κίνδυνος και δεν εξετάζονται πιθανές μελλοντικές αρνητικές συνθήκες.

ανάπτυξης, με την έννοια ότι σε ευνοϊκές συνθήκες αναβάλλουν τις προβλέψεις μέχρι τη στιγμή της εμφάνισης αρνητικών συνθηκών.

Σύμφωνα με το ισχύον εννοιολογικό πλαίσιο οι τράπεζες σε περιόδους αρνητικών συνθηκών έχουν τη δυνατότητα να καταφύγουν σε δύο εναλλακτικές λύσεις, (i) το ρυθμιστικό κεφάλαιο, το ύψος του οποίου ορίζεται από το νομικό πλαίσιο της Βασιλείας III και το οποίο προορίζεται για την αντιμετώπιση απροσδόκητων ζημιών, δηλαδή μεγάλων και όχι σπάνιων ζημιών και, (ii) τα αποθεματικά ζημιών δανείων, τα οποία προορίζονται για την αντιμετώπιση αναμενόμενων ζημιών.

Οι κεφαλαιακές απαιτήσεις των τραπεζών με βάση τον κίνδυνο είναι αναπόφευκτα προκυκλικές. Σε περιόδους κρίσης απαιτούνται περισσότερα κεφάλαια ακριβώς επειδή οι πιστωτικοί κίνδυνοι στα χαρτοφυλάκια τραπεζών αυξάνονται. Η παραπάνω συνθήκη δημιουργεί αρνητικές εξωτερικές επιπτώσεις, καθώς σε περιόδους ύφεσης συρρικνώνεται η προσφορά πιστώσεων και μπορεί να δημιουργηθούν υψηλότερες κεφαλαιακές απαιτήσεις, Leaven και Majnoni (2003).

Οι Cavallo και Majnoni (2001), μελετούν τους παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος των αναγνωριζόμενων προβλέψεων για ζημίες από μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Μελετώντας ένα δείγμα 1176 τραπεζών από 36 χώρες για την περίοδο 1988-1999 διαπιστώνουν θετική συσχέτιση μεταξύ παροχής προβλέψεων και θεσμικής ανάπτυξης. Επίσης διαπιστώθηκε ότι ο βαθμός στον οποίο οι outsiders – όπως, η φορολογική αρχή και οι μέτοχοι μειοψηφίας - των τραπεζών συμμετέχουν στις διαδικασίες, συνδέεται αρνητικά με το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων, υποστηρίζοντας τη σύγκρουση μεταξύ διαφορετικών ομάδων συμφερόντων.

2.5 Παράγοντες Επηρεασμού της Τραπεζικής Εισοδηματικής Εξομάλυνσης Μέσω των Προβλέψεων για Επισφαλείς Απαιτήσεις

Η διαχείριση των κερδών στο τραπεζικό τομέα γενικώς, καθώς και η εξομάλυνση του τραπεζικού εισοδήματος με τη χρήση των προβλέψεων για ζημίες επισφαλών δανείων ειδικώς, έχει αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και ενδιαφέροντος ακαδημαϊκών, επενδυτών και ρυθμιστικών αρχών. Οι Fonseca και Gonzalez (2008), μελέτησαν τους καθοριστικούς παράγοντες εξομάλυνσης εισοδήματος μέσω των προβλέψεων για ζημίες επισφαλών δανείων σε τράπεζες ανά τον κόσμο. Η μελέτη τους χρησιμοποίησε μια βάση δεδομένων 4546 τραπεζικών παρατηρήσεων από 41 χώρες και διαπιστώθηκε ότι η εξομάλυνση των εισοδημάτων των τραπεζών μέσω των προβλέψεων για ζημίες επισφαλών δανείων ποικίλλει μεταξύ των χωρών ανάλογα με τα θεσμικά όργανα, τους κανονισμούς εποπτείας, τη χρηματοοικονομική διάρθρωση και την οικονομική ανάπτυξη. Τα συμπεράσματα της έρευνας καταλήγουν ότι η εξομάλυνση εισοδήματος μειώνεται αναλογικά με την προστασία των επενδυτών, την έκταση της απαιτούμενης γνωστοποίησης στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, τους περιορισμούς στις τραπεζικές δραστηριότητες και τη δημόσια και ιδιωτική εποπτεία, ενώ, αυξάνεται εάν παρατηρείται προσανατολισμός στην αγορά και ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Οι Bushman et al. (2012), μελετούν τις οικονομικές συνέπειες που συνδέονται με τις διαφορές στη λογιστική διακριτική ευχέρεια που υφίστανται στις τράπεζες που λειτουργούν σε πλαίσια διαφορετικών ρυθμιστικών καθεστώτων. Ένα από τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγουν υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι οι τράπεζες σε χώρες με μεγαλύτερη διακριτική ευχέρεια παρακρατούν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις προβλέψεις για ζημίες επισφαλών δανείων, σε σχέση με τις τράπεζες σε χώρες με χαμηλή διακριτική ευχέρεια. Επομένως, η αυξημένη διακριτική ευχέρεια δεν επηρεάζει τη διαφάνεια των οικονομικών καταστάσεων και κατ' επέκταση το ύψος των παρουσιαζόμενων προβλέψεων για ζημίες επισφαλών απαιτήσεων που συνδέονται με την εξομάλυνση εισοδήματος των τραπεζών.

2.6 Συμπεράσματα

Στις ενότητες που παρουσιάστηκαν παραπάνω πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική επισκόπηση του τραπεζικού τομέα και κυρίως των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των προβλέψεων για ζημίες από μη εξυπηρετούμενα δάνεια οι οποίες ενσωματώνονται στον Ισολογισμό των τραπεζών με σκοπό την αντιμετώπιση αρνητικών επιπτώσεων.

Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, ή όπως είναι γνωστά ως « κόκκινα » δάνεια αυξήθηκαν σε μεγάλο βαθμό με την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης καθώς οφείλονται και επηρεάζονται από μακροοικονομικές συνθήκες, όπως η μείωση του ΑΕΠ, και από ιδιαίτερες τραπεζικές συνθήκες. Τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αποτελούν σημαντικό κίνδυνο για τις τράπεζες οι οποίες αντισταθμίζουν τον κίνδυνο με τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλής δάνεια και τη δημιουργία αποθεματικού για την αντιμετώπιση μελλοντικών αναπάντεχων απωλειών. Σκοπός λοιπόν των προβλέψεων αποτελεί η αντιμετώπιση του κινδύνου και η διατήρηση της σταθερότητας. Ωστόσο, μέσω ερευνών και μελετών που αναλύθηκαν παραπάνω διαπιστώθηκε ότι συνδέονται με καταστάσεις εξομάλυνσης εισοδήματος και διαχείρισης κερδών.

Στη συνέχεια αναπτύσσεται η προκυκλικότητα ή αντικυκλικότητα των προβλέψεων και ο τρόπος με τον οποίο οι προβλέψεις επηρεάζονται από την φάση του οικονομικού κύκλου που βρίσκεται η οικονομία και τους σκοπούς που επιθυμούν να επιτύχουν οι διαχειριστές των τραπεζών. Τέλος, γίνεται αναφορά στους λόγους που επηρεάζουν την εξομάλυνση εισοδήματος μέσω των προβλέψεων από τους διαχειριστές των τραπεζών.

Κλείνοντας, θα ήταν χρήσιμο να αναφερθεί και η σημασία της εφαρμογής των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ), τα οποία εφαρμόζονται από το 2005 και επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι τράπεζες αναγνωρίζουν τις προβλέψεις. Ιδιαίτερη αξία θα πρέπει να δοθεί στο ΔΠΧΑ 9 το οποίο έχει εφαρμογή από 1^η Ιανουαρίου 2018 και θα επιφέρει αλλαγές στην αναγνώριση προβλέψεων και στη τραπεζική λογιστική γενικότερα. Βασικό χαρακτηριστικό του προτύπου το γεγονός ότι στις προβλέψεις δεν θα περιλαμβάνονται μόνο οι πραγματοποιηθείσες ζημίες δανείων, αλλά και οι

αναμενόμενες μελλοντικές ζημίες των τραπεζών. Το χαρακτηριστικό αυτό θα οδηγήσει λογικά σε αύξηση των εμφανιζόμενων στον Ισολογισμό προβλέψεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

3.1 Εισαγωγή

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου αποτελεί η εξέταση του θεσμικού πλαισίου. Ειδικότερα, εξετάζεται το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τον τραπεζικό τομέα με έμφαση σε νόμους και κανόνες που σχετίζονται με τα δάνεια και τις απαιτήσεις ως χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, και κυρίως, με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια καθώς και με τις προβλέψεις για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που καλούνται να αναγνωρίσουν τα τραπεζικά ιδρύματα. Επίσης, αναλύονται τα απαιτούμενα λογιστικά πρότυπα που εφαρμόζονται από τις επιχειρήσεις με έδρα την Ελλάδα για τη σύνταξη των χρηματοοικονομικών καταστάσεών τους και την παρουσίαση σε αυτές των παραπάνω αναφερόμενων κονδυλίων .

3.2 Λογιστικά Πρότυπα

Τα λογιστικά πρότυπα που εφαρμόζονται στην Ελλάδα είναι τα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα (ΕΛΠ), και τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ). Σύμφωνα με τα ΕΛΠ και τον νόμο 4308/2014, παράγραφο 3, οι οντότητες δημοσίου ενδιαφέροντος, στις οποίες εμπεριέχονται και τα τραπεζικά ιδρύματα, έχουν υποχρέωση σύνταξης χρηματοοικονομικών καταστάσεων βάσει των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς όπως αυτά έχουν υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τα ΔΠΧΑ αποτελούν ένα ευρύ σύνολο λογιστικών προτύπων που εκδίδονται από το Συμβούλιο Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (International Standards Board – IASB) και εφαρμόζονται σε όλες τις χώρες της Ευρώπης καθώς και σε πληθώρα κρατών παγκοσμίως όπως η Αυστραλία, η Ρωσία, η Νέα Ζηλανδία, η Νότια Αφρική,

η Αργεντινή, η Βραζιλία, ο Καναδάς, η Κορέα και το Μεξικό. Με την υποχρεωτική εφαρμογή των ΔΠΧΑ από 1^η Ιανουαρίου 2005 από τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο εταιρίες των παραπάνω χωρών παρατηρήθηκε ουσιαστική μεταβολή στο υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο. Η εφαρμογή των ΔΠΧΑ διασφαλίζει ενιαία και ομοιόμορφη αντιμετώπιση πρακτικών θεμάτων, την σύνταξη οικονομικών καταστάσεων απαλλαγμένων από σφάλματα και ανακρίβειες και επομένως, την αποφυγή σύγχυσης και παραπλάνησης των χρηστών, (Νεγκάκης, 2015).

Τα σχετιζόμενα με το θέμα που εξετάζουμε ΔΠΧΑ τα οποία και θα αναλυθούν παρακάτω αποτελούν το ΔΛΠ 37 « Προβλέψεις, Ενδεχόμενες Υποχρεώσεις και Ενδεχόμενα Περιουσιακά Στοιχεία » , το ΔΛΠ 39 « Χρηματοοικονομικά Μέσα : Αναγνώριση και Επιμέτρηση » και το ΔΠΧΑ 9 « Χρηματοοικονομικά Μέσα » το οποίο αποτελεί αντικατάσταση του υφιστάμενου ΔΛΠ 39 και έχει τεθεί σε εφαρμογή από 1^η Ιανουαρίου 2018.

3.2.1 ΔΛΠ 37 « Προβλέψεις, Ενδεχόμενες Υποχρεώσεις και Ενδεχόμενα Περιουσιακά Στοιχεία »

Το ΔΛΠ 37, Προβλέψεις, Ενδεχόμενες Υποχρεώσεις και Ενδεχόμενα Περιουσιακά Στοιχεία καθορίζει το λογιστικό χειρισμό και τη χρηματοοικονομική αναφορά για τα προαναφερθέντα στοιχεία. Ουσιαστικά, το πρότυπο προβλέπει τη διαδικασία αναγνώρισης και αποτίμησης των προβλέψεων καθώς και τις απαραίτητες γνωστοποιήσεις, ώστε οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων να έχουν πληροφόρηση για το ποσό, τη φύση και το χρονοδιάγραμμά τους.⁴

Σύμφωνα με τον ορισμό του ΔΛΠ 37, η πρόβλεψη αποτελεί υποχρέωση αβέβαιου χρόνου ή ποσού⁵. Στοιχείο διαχωρισμού των προβλέψεων από τις λοιπές υποχρεώσεις αποτελεί η αβεβαιότητα που χαρακτηρίζει το χρονοδιάγραμμα ή το ποσό της μελλοντικής εκροής που θα απαιτηθεί για το διακανονισμό τους. Η

---

⁴ Νεγκάκης 2015, Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – Θεωρία και Εφαρμογές, σελ. 325.

⁵ Νεγκάκης 2015, Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – Θεωρία και Εφαρμογές, σελ. 340.

αναγνώριση μιας πρόβλεψης πραγματοποιείται εφόσον συντελούν οι τρεις παρακάτω λόγοι : α) παρούσα δέσμευση είτε νομική, είτε τεκμαιρόμενη, λόγω ενός γεγονότος που έγινε στο παρελθόν, β) πιθανότητα εκροής οικονομικών πόρων για το διακανονισμό της δέσμευσης, που ενσωματώνει οικονομικά οφέλη και γ) αξιόπιστη εκτίμηση για το ποσό της δέσμευσης⁶. Η εκροή πόρων θεωρείται πιθανή εάν η πιθανότητα πραγματοποίησης είναι μεγαλύτερη από την πιθανότητα μη πραγματοποίησης της⁷. Επιπλέον, παρούσα δέσμευση δημιουργείται από παρελθοντικό γεγονός λαμβάνοντας υπόψη όλα τα διαθέσιμα στοιχεία κατά το τέλος της περιόδου αναφοράς και καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι είναι περισσότερο πιθανό να υπάρχει η δέσμευση αυτή.⁸

Η πρόβλεψη αποτελεί βέλτιστη εκτίμηση της απαιτούμενης δαπάνης για το διακανονισμό της παρούσας δέσμευσης που αναλαμβάνεται κατά την ημερομηνία λήξης της περιόδου αναφοράς.⁹ Το ύψος του ποσού που θα αναγνωριστεί ως πρόβλεψη υπολογίζεται από την Διοίκηση λαμβάνοντας υπόψη την εμπειρία της από προηγούμενες όμοιες συναλλαγές, τις απόψεις εμπειρογνομόνων,¹⁰ τους κινδύνους και τις αβεβαιότητες που συντελούν στον υπολογισμό της πρόβλεψης,¹¹ καθώς και την απαίτηση γνωστοποίησης όλων αυτών στις οικονομικές καταστάσεις.¹² Εάν, η επίδραση της διαχρονικής αξίας του χρήματος είναι ουσιώδης και επιδρά σε σημαντικό βαθμό στο ύψος του αναγνωριζόμενου ποσού, η πρόβλεψη οφείλει να προεξοφληθεί και αποτελεί την παρούσα αξία της αναμενόμενης απαιτούμενης δαπάνης για το διακανονισμό της δέσμευσης.¹³

Ακόμη, πρέπει να τονιστεί η σημασία των μελλοντικών γεγονότων που επηρεάζουν το ύψος της πρόβλεψης και οφείλουν να ληφθούν υπόψη στη διαδικασία αναγνώρισης και αποτίμησης.¹⁴ Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι η αποτίμηση της πρόβλεψης γίνεται προ φόρων, καθώς οι φορολογικές συνέπειες της πρόβλεψης και οι μεταβολές σε αυτή αντιμετωπίζονται ακολουθώντας τις διατάξεις του ΔΛΠ 12.¹⁵

---

⁶ ΔΛΠ 37, παρ.14.

⁷ ΔΛΠ 37, παρ. 23.

⁸ ΔΛΠ 37, παρ. 15.

⁹ ΔΛΠ 37, παρ. 36.

¹⁰ ΔΛΠ 37, παρ. 38.

¹¹ ΔΛΠ 37, παρ. 42.

¹² ΔΛΠ 37, παρ. 44.

¹³ ΔΛΠ 37, παρ. 59.

¹⁴ ΔΛΠ 37, παρ. 48.

¹⁵ ΔΛΠ 37, παρ. 41.

Τέλος, το ΔΛΠ 37 τονίζει και τις απαραίτητες γνωστοποιήσεις που οφείλουν οι οντότητες να εμπεριέχουν στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις και σχετίζονται με τις δημιουργούμενες προβλέψεις. Επομένως, σε κάθε περίπτωση πρόβλεψης η επιχείρηση υποχρεούται σε γνωστοποίηση ¹⁶:

- της λογιστικής αξίας της πρόβλεψης κατά την έναρξη και λήξη της χρήσης,
- των πρόσθετων προβλέψεων στη διάρκεια της χρήσης, περιλαμβάνοντας και τις αυξήσεις των ήδη υπαρχόντων προβλέψεων,
- των χρησιμοποιούμενων ποσών που πραγματοποιήθηκαν και μείωσαν την πρόβλεψη κατά τη χρήση,
- των αχρησιμοποίητων αναστρεφόμενων ποσών στη διάρκεια της χρήσης,
- της όποιας αύξησης στο προεξοφλημένο ποσό προκύπτει κατά τη διάρκεια της χρήσης και της επίδρασης κάθε μεταβολής στο επιτόκιο προεξόφλησης,
- συνοπτική περιγραφή της φύσης της δέσμευσης και του αναμενόμενου χρονοδιαγράμματος κάθε προκύπτουσας εκροής οικονομικών ωφελειών
- του ποσού κάθε αναμενόμενης επιστροφής, και
- ένδειξης τυχόν αβεβαιότητας αναφορικά με το ποσό ή το χρονικό πλαίσιο των εκροών.

---

¹⁶ ΔΛΠ 37, παρ. 84 & 85.

3.2.2 ΔΛΠ 39 « Χρηματοοικονομικά Μέσα : Αναγνώριση και Επιμέτρηση »

Αντικείμενο μελέτης του ΔΛΠ 39 αποτελεί η αναγνώριση και αποτίμηση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων καθώς και ορισμένων συμβολαίων αγοράς ή πώλησης μη χρηματοοικονομικών στοιχείων. Οι απαιτήσεις παρουσίασης και οι γνωστοποιήσεις πληροφοριών σχετικά με τα χρηματοοικονομικά μέσα παρουσιάζονται στα ΔΛΠ 32 και ΔΠΧΑ 7, αντίστοιχα.¹⁷

Οι απαιτήσεις του προτύπου εφαρμόζονται από το σύνολο των οικονομικών οντοτήτων και για όλα τα χρηματοοικονομικά μέσα, με κάποιες ωστόσο παρατηρούμενες εξαιρέσεις οι οποίες αναφέρονται παρακάτω :¹⁸

- συμμετοχές σε θυγατρικές, συγγενείς επιχειρήσεις και κοινοπραξίες,
- δικαιώματα και δεσμεύσεις από μισθώματα,
- δικαιώματα και δεσμεύσεις εργοδοτών που απορρέουν από προγράμματα παροχών σε εργαζομένους,
- χρηματοοικονομικά μέσα που έχουν εκδοθεί από την οικονομική οντότητα και ανταποκρίνονται στον ορισμό του συμμετοχικού τίτλου, συμπεριλαμβανομένων δικαιωμάτων προαίρεσης και δικαιωμάτων αγοράς μετοχών,
- δικαιώματα και δεσμεύσεις που απορρέουν από ασφαλιστήρια συμβόλαια ή από σύμβαση που περιλαμβάνει ένα χαρακτηριστικό προαιρετικής συμμετοχής,
- συμβάσεις για μελλοντική αγορά ή πώληση μεταξύ ενός αποκτώντος και ενός πωλητού μετόχου από την οποία θα προκύπτει μια συνένωση επιχειρήσεων σε μελλοντική ημερομηνία απόκτησης,
- δανειακές δεσμεύσεις εκτός των δανειακών δεσμεύσεων που αναφέρονται στο ΔΛΠ 39,
- χρηματοοικονομικά μέσα, συμβάσεις και δεσμεύσεις που αφορούν συμφωνίες για παροχές που εξαρτώνται από την αξία των μετοχών, και

---

¹⁷ ΔΛΠ 39, παρ. 1.

¹⁸ ΔΛΠ 39, παρ. 2, 4 έως 7.

- δικαιώματα σε πληρωμές για την αποζημίωση που θα εισπράξει η οικονομική οντότητα και αφορά εκροή οικονομικών πόρων για την τακτοποίηση υποχρέωσης που έχει ήδη αναγνωριστεί ως πρόβλεψη.

Η αρχική αναγνώριση ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου ή μιας χρηματοοικονομικής υποχρέωσης λαμβάνει χώρα μόνο εφόσον η οικονομική οντότητα θεωρείται ως ένας από τους αντισυμβαλλόμενους του χρηματοοικονομικού μέσου, και επομένως, το σύνολο των συμβατικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν αναγνωρίζονται από την οικονομική οντότητα στην Κατάσταση Οικονομικής Θέσης ως περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις.¹⁹ Εάν, με την μεταβίβαση ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου δεν ικανοποιούνται οι προϋποθέσεις παύσης αναγνώρισης, τότε η οικονομική οντότητα που αποκτά το παράγωγο δεν αναγνωρίζει το μεταβιβασθέν περιουσιακό στοιχείο ως περιουσιακό στοιχείο.²⁰

Για την αναγνώριση και παύση αναγνώρισης χρηματοοικονομικών στοιχείων χρησιμοποιείται είτε η λογιστική της ημερομηνίας συναλλαγής, είτε η λογιστική της ημερομηνίας διακανονισμού. Η παραπάνω διάκριση οδηγεί σε διαχωρισμό των στοιχείων που αποτιμώνται στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων από τα στοιχεία που προορίζονται για εμπορική εκμετάλλευση και αναγνωρίζονται ως ξεχωριστές οντότητες.²¹

Ως ημερομηνία εμπορικής συναλλαγής καθορίζεται η ημερομηνία όπου η οικονομική οντότητα δεσμεύεται για αγορά ή πώληση ενός χρηματοοικονομικού μέσου, ενώ ως ημερομηνία διακανονισμού καθορίζεται η ημερομηνία παράδοσής του.²²

Για να διαπιστωθεί εάν ένα χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο πρέπει να μην αναγνωρίζεται πλέον στις οικονομικές καταστάσεις μιας οικονομικής οντότητας, πρέπει να προσδιοριστεί εάν η παύση αναγνώρισης επηρεάζει μέρος ή το σύνολο του χρηματοοικονομικού περιουσιακού μέσου.²³

---

¹⁹ ΔΛΠ 39, παρ. 14.

²⁰ ΔΛΠ 39, παρ. ΟΕ34.

²¹ ΔΛΠ 39, παρ. 38 και παρ. ΟΕ34.

²² Νεγκάκης 2015, Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – Θεωρία και Εφαρμογές, σελ. 364 και 365.

²³ ΔΛΠ 39, παρ. 16.

Παύση αναγνώρισης ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου στις οικονομικές καταστάσεις μιας οικονομικής οντότητας υπάρχει μόνο στην περίπτωση που εκπνεύσουν τα συμβατικά δικαιώματα επί των ταμιακών ροών του χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου ή μεταβιβαστούν τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία και η μεταβίβαση πληροί τους όρους διαγραφής. Η μεταβίβαση ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου παρατηρείται όταν μεταβιβασθούν πλήρως τα συμβατικά δικαιώματα επί των ταμιακών ροών του στοιχείου ή σε περίπτωση διατήρησής τους υφίσταται συμβατική δέσμευση της οικονομικής οντότητας για καταβολή των ταμιακών ροών σε έναν ή περισσότερους παραλήπτες που ορίζονται από το πρότυπο ως παρεπόμενοι παραλήπτες.²⁴

Όταν υφίσταται μεταβίβαση χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου αξιολογείται ο βαθμός διατήρησης των κινδύνων και ωφελειών της κυριότητας του χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου.²⁵ Εάν, η οντότητα διατηρεί τους κινδύνους και τα οφέλη που απορρέουν από την κυριότητα ενός στοιχείου, τότε συνεχίζει να το αναγνωρίζει στο σύνολό του, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα και μία χρηματοοικονομική υποχρέωση για το αντάλλαγμα που έχει λάβει.²⁶

Εάν, μια οντότητα δεν έχει μεταβιβάσει ή διατηρήσει ουσιαστικά όλους τους κινδύνους και τα οφέλη κυριότητας του χρηματοοικονομικού μέσου οφείλει να εξετάσει εάν διατηρεί τον έλεγχο του χρηματοοικονομικού μέσου. Όταν ο έλεγχος διατηρείται από την οικονομική οντότητα τότε συνεχίζει να αναγνωρίζει το χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο, ενώ αντίθετα, εάν ο έλεγχος δεν διατηρείται σταματά και η αναγνώριση του στοιχείου.²⁷

Η παύση αναγνώρισης μιας χρηματοοικονομικής υποχρέωσης στην Κατάσταση Οικονομικής Θέσης πραγματοποιείται εφόσον η δέσμευση που καθορίζεται στο συμβόλαιο εκπληρώνεται, ακυρώνεται ή εκπνέει.²⁸ Μία ουσιαστική τροποποίηση των όρων της υφιστάμενης χρηματοοικονομικής υποχρέωσης

---

²⁴ ΔΛΠ 39, παρ. 17,18,19 & 20.

²⁵ ΔΛΠ 39, παρ. 39, Νεγκάκης 2015, Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – Θεωρία και Εφαρμογές, σελ. 368.

²⁶ ΔΛΠ 39, παρ. 20.

²⁷ ΔΛΠ 39, παρ. 20.

²⁸ ΔΛΠ 39, παρ. 39.

αντιμετωπίζεται ως εξόφληση της αρχικής και την αναγνώριση μιας νέας χρηματοοικονομικής υποχρέωσης.²⁹

Η αρχική αναγνώριση ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου γίνεται στην εύλογη αξία προσαυξημένη με το κόστος συναλλαγών που σχετίζεται άμεσα με την απόκτηση ή την έκδοση του χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου ή της χρηματοοικονομικής υποχρέωσης.³⁰

Μετά την αρχική αναγνώριση, τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία για τους σκοπούς αποτίμησης διακρίνονται στις παρακάτω κατηγορίες :³¹

- χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων,
- διακρατούμενες μέχρι την λήξη επενδύσεις,
- δάνεια και απαιτήσεις,
- διαθέσιμα προς πώληση χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία.

Η οικονομική οντότητα αποτιμά πλέον τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, συμπεριλαμβανομένων των παραγώγων που είναι περιουσιακά στοιχεία, στην εύλογη τους αξία από την οποία δεν εκπίπτει το κόστος συναλλαγής που σχετίζεται με πώληση / διάθεση.³²

Οι χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις μετά την αρχική αναγνώριση αποτιμώνται στο αποσβεσμένο κόστος χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του πραγματικού επιτοκίου, με εξαίρεση :³³

- χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις στην εύλογη αξία μέσω αποτελεσμάτων,
- χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις που ανακύπτουν όταν η μεταβίβαση ενός χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου δεν πληροί τις προϋποθέσεις για διαγραφή ή όταν εφαρμόζεται η προσέγγιση της συνεχιζόμενης ανάμειξης,

---

²⁹ ΔΛΠ 39, παρ. 40.

³⁰ ΔΛΠ 39, παρ. 43.

³¹ ΔΛΠ 39, παρ. 45.

³² Νεγκάκης 2015, Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς – Θεωρία και Εφαρμογές, σελ. 380

³³ ΔΛΠ 39, παρ. 47.

- συμβόλαια χρηματοοικονομικής εγγύησης που αποτιμώνται μετά την αρχική αναγνώριση στο υψηλότερο ποσό μεταξύ του ποσού που αναγνωρίστηκε με βάση το ΔΛΠ 37 και του ποσού που αναγνωρίστηκε αρχικά, και
- δεσμεύσεις παροχής δανείου με επιτόκια χαμηλότερα εκείνων της αγοράς.

Κέρδη ή ζημιές που προκύπτουν από την μεταβολή της εύλογης αξίας ενός χρηματοοικονομικού μέσου αντιμετωπίζονται λογιστικά ως εξής :³⁴

- το κέρδος ή ζημία ενός χρηματοοικονομικού μέσου που ταξινομείται στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων, αναγνωρίζεται στα αποτελέσματα,
- το κέρδος ή ζημία ενός διαθέσιμου προς πώληση χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου αναγνωρίζεται στα Ίδια Κεφάλαια, μέσω της Κατάστασης Μεταβολών Ιδίων Κεφαλαίων,
- το κέρδος ή ζημία ενός χρηματοοικονομικού μέσου που απεικονίζεται στο αποσβεσμένο κόστος αναγνωρίζονται στα αποτελέσματα κατά την παύση αναγνώρισης ή την απομείωση του χρηματοοικονομικού μέσου και μέσω της διαδικασίας απόσβεσης.

Η απομείωση της αξίας ενός περιουσιακού στοιχείου δηλώνει ότι η αξία με την οποία έχει καταχωρηθεί στις οικονομικές καταστάσεις διαφέρει από την αξία που μπορεί να ανακτηθεί. Σε κάθε ημερομηνία αναφοράς πραγματοποιείται αξιολόγηση των αντικειμενικών ενδείξεων απομείωσης που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την αξία του στοιχείου.³⁵ Οι αντικειμενικές ενδείξεις απομείωσης σχετίζονται με τα παρακάτω γεγονότα :³⁶

- σημαντική οικονομική δυσχέρεια του εκδότη ή υπόχρεου,
- καταγγελία συμβολαίου,
- παροχή έκπτωσης από το δανειστή προς τον οφειλέτη,
- αυξημένη πιθανότητα χρεοκοπίας του οφειλέτη,

³⁴ ΔΛΠ 39, παρ. 55.

³⁵ ΔΛΠ 39, παρ. 58.

³⁶ ΔΛΠ 39, παρ. 59.

- μη ύπαρξη, λόγω οικονομικών δυσχερειών, λειτουργίας ενεργούς αγοράς για το εξεταζόμενο χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο, και
- ύπαρξη στοιχείων που υποδεικνύουν μείωση των αναμενόμενων μελλοντικών ταμιακών ροών από την αρχική αναγνώριση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων.

Ο λογιστικός χειρισμός της απομείωσης της αξίας ενός χρηματοοικονομικού μέσου διαφέρει ανάλογα με την ταξινόμηση του στοιχείου αυτού στις κατηγορίες που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η ύπαρξη αντικειμενικών ενδείξεων απομείωσης της αξίας στοιχείων που αποτιμώνται στο αποσβεσμένο κόστος, δηλαδή, δάνεια και απαιτήσεις ή διακρατούμενες μέχρι την λήξη επενδύσεις, οδηγεί σε αναγνώριση ζημίας απομείωσης η οποία υπολογίζεται ως η διαφορά μεταξύ της λογιστικής αξίας του περιουσιακού στοιχείου και της παρούσας αξίας των αναμενόμενων μελλοντικών ταμιακών ροών. Η λογιστική αξία του περιουσιακού στοιχείου που έχει υποστεί απομείωση μειώνεται είτε απευθείας με πίστωση του, είτε μέσω πίστωσης ενός λογαριασμού πρόβλεψης και το ποσό της ζημίας μεταφέρεται στα αποτελέσματα.³⁷ Επιτρέπεται αναστροφή ζημίας απομείωσης στα αποτελέσματα, εφόσον οι ενδείξεις απομείωσης παύουν να υφίστανται, χωρίς όμως η λογιστική αξία του στοιχείου να είναι υψηλότερη από το αποσβεσμένο κόστος που θα είχε το στοιχείο εάν δεν είχε υποστεί απομείωση.³⁸

Η ύπαρξη αντικειμενικών ενδείξεων απομείωσης ενός διαθέσιμου προς πώληση χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου για το οποίο σε προηγούμενη χρήση η οικονομική οντότητα είχε αναγνωρίσει μείωση της εύλογης αξίας του με καταχώρηση της μεταβολής στα ίδια κεφάλαια, οδηγεί στην μεταφορά του συνόλου της ζημίας στα αποτελέσματα ακόμη και αν δεν υπάρχει παύση αναγνώρισης για το στοιχείο.³⁹

Η ύπαρξη αντικειμενικών ενδείξεων απομείωσης μη εισηγμένου συμμετοχικού τίτλου που δεν αποτιμάται στην εύλογη αξία ή παράγωγου περιουσιακού στοιχείου, οδηγεί στον διαχωρισμό του ποσού της ζημίας απομείωσης, ως τη διαφορά μεταξύ της λογιστικής αξίας του χρηματοοικονομικού περιουσιακού

---

³⁷ ΔΛΠ 39, παρ. 63.

³⁸ ΔΛΠ 39, παρ. 65.

³⁹ ΔΛΠ 39, παρ. 67.

στοιχείου και της παρούσας αξίας των προεξοφλημένων αναμενόμενων μελλοντικών ταμιακών ροών. Το πρότυπο δεν επιτρέπει την αναστροφή απομείωσης που έχει καταχωρηθεί σε προηγούμενες χρήσεις.⁴⁰

Όλες οι απαραίτητες γνωστοποιήσεις που οφείλει να πραγματοποιήσει η οικονομική οντότητα σχετικά με τα χρηματοοικονομικά μέσα παρουσιάζονται αναλυτικά στο ΔΠΧΑ 7 Χρηματοοικονομικά Μέσα : Γνωστοποιήσεις.

---

⁴⁰ ΔΛΠ 93, παρ. 66.

3.2.3 ΔΠΧΑ 9 « Χρηματοοικονομικά Μέσα »

Το ΔΠΧΑ 9 αντικαθιστά το ΔΛΠ 39 « Χρηματοοικονομικά Μέσα : Αναγνώριση και Επιμέτρηση » με υποχρεωτική εφαρμογή από την 1^η Ιανουαρίου 2018. Το συγκεκριμένο πρότυπο αποτελεί απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης των τελευταίων ετών και αποτελεί απάντηση στους προβληματισμούς και τις επικρίσεις για τις αδυναμίες των προτύπων, και συγκεκριμένα στις αδυναμίες του ΔΛΠ 39, αναφορικά με την καθυστέρηση αναγνώρισης των πιστωτικών ζημιών.

Το ΔΛΠ 39 επικρίνεται για δύο βασικές λογιστικές διαδικασίες και τις συνέπειες αυτών. Πρώτον, η αναγνώριση απομείωσης ενός χρηματοοικονομικού μέσου πραγματοποιείται εφόσον η επιχείρηση συλλέξει αντικειμενικά αποδεικτικά στοιχεία για ένα γεγονός πιστωτικής ζημίας με αποτέλεσμα την διαπίστωση καθυστερήσεων και δεύτερον, το πρότυπο απαιτούσε διαφορετικά μέτρα και κριτήρια απομείωσης για παρόμοια περιουσιακά στοιχεία με βάση την κατηγορία ταξινόμησής τους.

Με την εφαρμογή του ΔΛΠ 39 η αναγνώριση απομείωσης της αξίας των χρηματοοικονομικών μέσων βασιζόταν στην αρχή της « υφιστάμενης ζημίας ». Οι πιστωτικές ζημιές αναγνωρίζονταν μόνο για ζημιογόνα γεγονότα τα οποία υφίσταντο και είχαν επισυμβεί την ημερομηνία αναφοράς. Εκτιμήσεις ή μελλοντικές προβλέψεις για γεγονότα που πιθανόν θα επηρέαζαν αρνητικά την αξία χρηματοοικονομικών μέσων δεν λαμβάνονταν υπόψη.

Με την εφαρμογή όμως του νέου Προτύπου, ΔΠΧΑ 9, η αναγνώριση απομείωσης βασίζεται στην αρχή της « αναμενόμενης ζημίας ». Η αναγνώριση της απομείωσης της αξίας των χρηματοοικονομικών μέσων θα γίνεται σε προγενέστερο στάδιο, δηλαδή από την αρχή παροχής μιας πίστωσης ή χορήγησης ενός χρηματοοικονομικού μέσου. Επίσης, δεν θα περιορίζεται σε γεγονότα που υφίστανται κατά την ημερομηνία αναφοράς, αλλά θα λαμβάνει υπόψη εκτιμήσεις ή προβλέψεις για μελλοντικά γεγονότα τα οποία ενδεχομένως θα επηρεάσουν αρνητικά την αξία των χρηματοοικονομικών μέσων.

Δεδομένων των παραπάνω, γίνεται αντιληπτή η επίδραση των νέων συνθηκών στην διαδικασία αναγνώρισης απομειώσεων επί των χρηματοοικονομικών μέσων και κυρίως των δανείων στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι προβλέψεις δεν

θα αφορούν πλέον μόνο τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια άλλα και τα δάνεια εκείνα στα οποία παρατηρείται υψηλός κίνδυνος για αδυναμία του οφειλέτη να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του.

Το ΔΠΧΑ 9 ουσιαστικά επιφέρει αλλαγές σε τρεις βασικούς τομείς και λογιστικές διαδικασίες. Συγκεκριμένα :

- στην ταξινόμηση και επιμέτρηση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων,
- στην απομείωση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, και
- στην λογιστική αντιστάθμισης.

Τέλος, το πρότυπο ορίζει το λογιστικό χειρισμό κατά την αρχική αναγνώριση και την παύση αναγνώρισης των χρηματοοικονομικών μέσων καθώς και το λογιστικό χειρισμό των ενσωματωμένων παραγώγων και τις προϋποθέσεις για μεταφορά από μια κατηγορία αποτίμησης σε μια άλλη. Το ΔΠΧΑ 9 αφιερώνει μεγάλο τμήμα και στη λογιστική αντιστάθμισης.

Αναλυτικά, το ΔΠΧΑ 9 διαχωρίζει τα χρηματοοικονομικά μέσα σε δύο κατηγορίες που αφορούν τον τρόπο αποτίμησης :

- α) στα χρηματοοικονομικά μέσα που αποτιμώνται στο αναπόσβεστο κόστος, και
- β) στα χρηματοοικονομικά μέσα που αποτιμώνται στην εύλογη αξία.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει δύο υποκατηγορίες που αφορούν τα χρηματοοικονομικά μέσα για τα οποία οι διαφορές στην εύλογη αξία καταχωρούνται στα αποτελέσματα και στα χρηματοοικονομικά μέσα για τα οποία οι διαφορές στην εύλογη αξία καταχωρούνται στα λοιπά συνολικά έσοδα.

Το Πρότυπο ορίζει ότι η οικονομική οντότητα αναγνωρίζει αρχικά ένα χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο ή μια χρηματοοικονομική υποχρέωση εφόσον καθίσταται η ίδια συμβαλλόμενος του χρηματοοικονομικού μέσου.⁴¹ Κατά την αρχική αναγνώριση τα χρηματοοικονομικά μέσα αποτιμώνται στην εύλογη αξία, συν ή μείον, στην περίπτωση χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου ή χρηματοοικονομικής υποχρέωσης που δεν επιμετράται στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων, τα έξοδα που αποδίδονται άμεσα στην απόκτηση ή έκδοση του χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου ή χρηματοοικονομικής υποχρέωσης.

---

⁴¹ ΔΠΧΑ 9, Κεφ. 3, παρ. 1.

Μεταγενέστερα η οικονομική οντότητα επιμετρά τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία στις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν, δηλαδή :⁴²

- στο αναπόσβεστο κόστος,
- στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων, ή
- στην εύλογη αξία μέσω των λοιπών εσόδων.

Οι χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις επιμετρώνται μεταγενέστερα στο αποσβεσμένο κόστος με εξαίρεση :⁴³

- τις χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις που επιμετρώνται στην εύλογη αξία μέσω των αποτελεσμάτων,
- τις χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις που προκύπτουν όταν η μεταβίβαση ενός χρηματοοικονομικού δεν πληροί τις προϋποθέσεις για παύση αναγνώρισης ή όταν εφαρμόζεται η προσέγγιση της συνεχιζόμενης ανάμειξης,
- τα συμβόλαια χρηματοοικονομικής εγγύησης,
- δεσμεύσεις παροχής δανείου με επιτόκια χαμηλότερα εκείνων της αγοράς, και
- ενδεχόμενο αντάλλαγμα το οποίο αναγνωρίζεται από ένα αποκτώντα σε συνένωση επιχειρήσεων στην οποία εφαρμόζεται το ΔΠΧΑ 3.

Μια οικονομική οντότητα παύει να αναγνωρίζει ένα χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο όταν και μόνο όταν :⁴⁴

- εκπνεύσουν τα συμβατικά δικαιώματα επί των ταμειακών ροών του χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου, ή
- μεταβιβάσει το περιουσιακό στοιχείο και η μεταβίβαση πληροί τους όρους για παύση αναγνώρισης.

---

⁴² ΔΠΧΑ 9, κεφ.5, παρ. 1.

⁴³ ΔΠΧΑ 9, κεφ.4, παρ. 2.

⁴⁴ ΔΠΧΑ 9, κεφ.3, παρ. 2.

Η διαγραφή χρηματοοικονομικής υποχρέωσης από την κατάσταση οικονομικής θέσης μιας οικονομικής οντότητας πραγματοποιείται μόνο και μόνο όταν, εξοφλείται, δηλαδή όταν η δέσμευση που ορίζεται εκπληρώνεται, ακυρώνεται ή εκπνέει.

Όσον αφορά την ανακατάταξη χρηματοοικονομικών μέσων από μια κατηγορία σε κάποια άλλη, η οικονομική οντότητα ανακατατάσσει όλα τα εμπλεκόμενα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία όταν τροποποιεί το επιχειρηματικό μοντέλο που εφαρμόζει για τη διαχείρισή τους. Σύμφωνα με το ΔΠΧΑ 9 η ανακατάταξη απαγορεύεται στις παρακάτω περιπτώσεις : ⁴⁵

- όταν έχει οριστεί από την αρχική αναγνώριση ότι οποιοδήποτε στοιχείο θα επιμετράται στην εύλογη αξία,
- όταν τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία αφορούν επενδύσεις σε μετοχές, και
- όταν αφορά χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις.

Τέλος, όπως τονίστηκε και στην αρχή της ανάλυσης του συγκεκριμένου προτύπου, ουσιαστικές μεταβολές παρουσιάζονται σχετικά με την απομείωση της αξίας των χρηματοοικονομικών μέσων. Με το ΔΠΧΑ 9 εισάγεται η έννοια της προοδευτικής μελέτης, δηλαδή, λαμβάνονται υπόψη γεγονότα και στοιχεία που ίσως επιβαρύνουν την αξία των χρηματοοικονομικών μέσων μελλοντικά και δεν στηρίζεται η ανάλυση μόνο σε γεγονότα που υφίστανται κατά την ημερομηνία σύνταξης του ισολογισμού. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί και το γεγονός ότι το ΔΠΧΑ 9, σε αντίθεση με το ΔΛΠ 39, ορίζει κοινή βάση μέτρησης για την απομείωση όλων των στοιχείων που εμπίπτουν στο πεδίο των απαιτήσεων απομείωσης.

Σε κάθε ημερομηνία αναφοράς η οικονομική οντότητα αξιολογεί εάν και κατά πόσον έχει μεταβληθεί ο πιστωτικός κίνδυνος κάθε χρηματοοικονομικού μέσου σε σύγκριση με τον υφιστάμενο κίνδυνο κατά την αρχική αναγνώριση. Για να πραγματοποιηθεί η αξιολόγηση η οικονομική οντότητα συγκρίνει τον κίνδυνο αθέτησης κατά την ημερομηνία αναφοράς, με τον κίνδυνο που υφίστανται κατά την αρχική αναγνώριση, λαμβάνοντας υπόψη διαθέσιμες λογικές και βάσιμες πληροφορίες.

---

⁴⁵ ΔΠΧΑ 9, κεφ. 4, παρ. 4.

3.3 Η Επιτροπή Της Βασιλείας (Basel Committee)⁴⁶

Η Επιτροπή της Βασιλείας (Basel Committee), η οποία αρχικά είχε ονομαστεί Επιτροπή τραπεζικών κανονισμών και εποπτικών πρακτικών, ιδρύθηκε προς το τέλος του 1974 από μια ομάδα δέκα χωρών (ΗΠΑ, Καναδάς, Ιαπωνία, Ιταλία, Γαλλία, Βέλγιο, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία και Σουηδία) στην ομώνυμη πόλη Βασιλεία της Ελβετίας από την οποία προέρχεται και το όνομά της. Η ίδρυσή της αποτελεί απόρροια της αναταραχής που δημιουργήθηκε στις χρηματοπιστωτικές αγορές με την πτώση του συστήματος ελεγχόμενων ισοτιμιών Bretton Woods το 1973, και τη διάλυση της γερμανικής τράπεζας Bankhaus Herstatt το 1974. Η επιτροπή απαριθμεί πλέον 28 χώρες - μέλη και συνεδριάζει τρεις ή τέσσερις φορές το χρόνο. Σκοπός της επιτροπής η βελτίωση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας με την ενίσχυση της τραπεζικής εποπτείας και η διευκόλυνση συνεργασίας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων σε θέματα τραπεζικής εποπτείας. Με την διαμόρφωση προτύπων εποπτείας και την παροχή κατευθυντήριων γραμμών συντελεί στην εύρυθμη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος.

3.3.1 Η Συνθήκη της Βασιλείας I « The Basel Capital Accord »

Η συνθήκη της Βασιλείας I, γνωστή και ως The Basel Capital Accord, δημοσιεύθηκε το 1988 και εισήγαγε ένα νέο σύστημα μέτρησης της κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών. Η κρίση χρέους που ξέσπασε στις αρχές του 1980 στη Λατινική Αμερική, ενίσχυσε την ανησυχία της επιτροπής όσον αφορά την κεφαλαιακή επάρκεια των τραπεζών, καθώς τα κεφάλαια των τραπεζών αποτελούν την τελευταία λύση για απορρόφηση των πιστωτικών ζημιών μετά την εξάντληση των ήδη δημιουργημένων αποθεματικών. Συνεπώς, κύριος στόχος της Συνθήκης αποτελεί η αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου και η εξασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Τον Ιανουάριο του 1996 η Επιτροπή διαπίστωσε ότι δεν αρκεί η διακράτηση κεφαλαίων για την αντιμετώπιση του πιστωτικού κινδύνου αλλά θα

⁴⁶ <https://www.bis.org/bcbs/history.htm>

πρέπει να αντιμετωπιστεί και ο κίνδυνος της αγοράς. Έχοντας ως βάση τη παραπάνω διαπίστωση, η Επιτροπή εξέδωσε μία νέα έκθεση με τίτλο «*Market Risk Amendment*», η οποία συμπληρώνει την αρχική συνθήκη.

Σύμφωνα με τη Βασιλεία I, οι τράπεζες θα πρέπει να διατηρούν το ύψος των απαιτούμενων κεφαλαίων στο ελάχιστο όριο του 8% του σταθμισμένου ενεργητικού. Με τον όρο σταθμισμένο ενεργητικό ορίζονται τα στοιχεία του ενεργητικού σταθμισμένα με συντελεστές, οι οποίοι εξαρτώνται από το επίπεδο πιστωτικού κινδύνου που διατρέχει το εκάστοτε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Οι συντελεστές στάθμισης είναι ενιαίοι και κοινοί για όλα τα ιδρύματα και επηρεάζονται μόνο από το διαφορετικό επίπεδο πιστωτικού κινδύνου.

Ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας ορίζεται ως εξής :

$$\Delta\epsilon\acute{\iota}\kappa\tau\eta\varsigma\ \text{Κεφαλαιακ}\acute{\eta}\varsigma\ \text{Επ}\acute{\alpha}\rho\kappa\epsilon\iota\alpha\varsigma = \frac{\text{Εποπτικά Κεφάλαια}}{\text{Σταθμισμένο Ενεργητικό}} \geq 8\%$$

Τα εποπτικά κεφάλαια διαχωρίζονται στο πρωτογενές κεφάλαιο (Tier I) και στο συμπληρωματικό κεφάλαιο (Tier II). Το πρωτογενές κεφάλαιο αποτελείται από το κοινό μετοχικό κεφάλαιο και τα αποθεματικά κεφάλαια. Το συμπληρωματικό κεφάλαιο αποτελείται από αποθεματικά αναπροσαρμογής, προβλέψεις για επισφαλείς απαιτήσεις, δάνεια μειωμένης εξασφάλισης και από το κεφάλαιο προνομιούχων μετοχών που δεν συμπεριλαμβάνονται στο πρωτογενές κεφάλαιο.

Οι δείκτες πρωτογενούς και συμπληρωματικού κεφαλαίου είναι :

$$\text{Tier I Ratio} = \frac{\square \text{Tier I}}{\text{Σταθμισμένο Ενεργητικό}} \geq 4\%$$

$$\text{Tier II Ratio} = \frac{\square \text{Tier II}}{\text{Σταθμισμένο Ενεργητικό}} \geq 4\%$$

Τέλος, οι επικρίσεις που άρχισε να δέχεται η Βασιλεία I αναφορικά με το γεγονός ότι εστιάζει μόνο στον πιστωτικό κίνδυνο και στο κίνδυνο της αγοράς, καθώς και στο γεγονός ότι οι σταθμίσεις των περιουσιακών στοιχείων

πραγματοποιούνταν πολλές φορές αυθαίρετα δημιούργησαν το έδαφος για τη δημιουργία της συνθήκης Βασιλεία II.

3.3.2 Η Συνθήκη της Βασιλείας II

Τον Ιούνιο του 1999, η Επιτροπή εξέδωσε νέες προτάσεις όσον αφορά τις κεφαλαιακές απαιτήσεις με αποτέλεσμα την αντικατάσταση της Συνθήκης του 1988. Η νέα αναθεωρημένη Συνθήκη ονομάστηκε Βασιλεία II και εκδόθηκε τον Ιούνιο του 2004. Η επιτροπή, έχοντας εντοπίσει τις αδυναμίες της προγενέστερης Συνθήκης οδηγείται στην έκδοση τριών Πυλώνων οι οποίοι αναφέρονται στις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις, οι οποίες επιδιώκουν να αναπτύξουν και να επεκτείνουν τους τυποποιημένους κανόνες που αναφέρονται στη Βασιλεία I, στον εποπτικό έλεγχο της κεφαλαιακής επάρκειας και στις διαδικασίες εσωτερικής αξιολόγησης, καθώς και στην σημασία της πλήρους αποκάλυψης για την ενίσχυση της πειθαρχίας της αγοράς και για την ενθάρρυνση της χρηστής τραπεζικής πρακτικής.

Αναλυτικά, ο Πυλώνας I της Συνθήκης αναφέρεται και επεκτείνει τις αρχές αναφορικά με τις απαιτήσεις κεφαλαιακής επάρκειας. Καθιερώνονται ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις για την κάλυψη και διακράτηση κεφαλαίου οι οποίες βασίζονται στον πιστωτικό κίνδυνο, στον κίνδυνο της αγοράς και επιπροσθέτως στο λειτουργικό κίνδυνο. Το ύψος του απαιτούμενου κεφαλαίου παραμένει στο 8%. Ο Πυλώνας II αναφέρεται στις εποπτικές διαδικασίες της κεφαλαιακής επάρκειας και στις διαδικασίες εσωτερικής αξιολόγησης. Στόχος του συγκεκριμένου Πυλώνα η εξασφάλιση της κεφαλαιακής επάρκειας και η βελτίωση της διαδικασίας διαχείρισης κινδύνων καθώς η διακράτηση κεφαλαίων δεν αποτελεί υποκατάστατο χρηστής διαχείρισης. Τέλος, ο Πυλώνας III αναφέρεται στην πειθαρχία της αγοράς και στην ενθάρρυνση της χρηστής τραπεζικής πρακτικής. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα θα πρέπει να οδηγούνται σε δημοσιοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών εγκεκριμένων από το Διοικητικό Συμβούλιο στοιχείων, τα οποία θα συνάδουν και με τη στρατηγική του εκάστοτε ιδρύματος.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 ανέδειξε τις αδυναμίες του συμφώνου της Βασιλείας II οι οποίες εντοπίζονται κυρίως στη λανθασμένη εποπτεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Η αδυναμία χρηστής εποπτείας σε συνδυασμό με τη

χαμηλή ποιότητα διακυβέρνησης και τη διαχείριση κινδύνων από τις διοικήσεις των τραπεζών καθώς και οι λανθασμένοι χειρισμοί σε θέματα επέκτασης οδήγησαν σε υποεκτίμηση του πιστωτικού κινδύνου.

3.3.3 Η Συνθήκη της Βασιλείας III^{47,48}

Η Συνθήκη της Βασιλείας III αποτελεί απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της προσπάθειας των ρυθμιστικών αρχών να εισαγάγουν ένα νέο θεσμικό πλαίσιο με γνώμονα την ενίσχυση της ανθεκτικότητας και της σταθερότητας του τραπεζικού συστήματος. Η Επιτροπή, στα τέλη του 2010, με δύο εκθέσεις της, την *Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring* και την *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system*, γνωστές και ως Βασιλεία III, θέτει τις νέες ρυθμιστικές αρχές για την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι αρχές του νέου θεσμικού πλαισίου, το οποίο συμπληρώνει το ήδη υφιστάμενο, τέθηκαν σε εφαρμογή την 1^η Ιανουαρίου 2014 και επιτρέπεται η σταδιακή εφαρμογή τους μέχρι το 2019. Στόχος της Βασιλείας III η αύξηση της ποιότητας και ποσότητας των ιδίων κεφαλαίων των τραπεζών και η ενίσχυση της ρευστότητάς τους και της κάλυψης του κινδύνου του κεφαλαιακού πλαισίου.

Οι ρυθμιστικές αρχές της Συνθήκης διαχωρίζονται σε μικρο και μακρο κανόνες οι οποίοι εστιάζονται στη βιωσιμότητα και στην επάρκεια μεμονωμένων τραπεζικών ιδρυμάτων και στη βιωσιμότητα και ευστάθεια ολόκληρου του τραπεζικού συστήματος, αντίστοιχα. Οι νέοι όροι και κανονισμοί που εισάγονται με την εφαρμογή της νέας Συνθήκης είναι οι εξής :

- The Capital Conservation Buffer, το οποίο αποτελεί ένα επιπλέον κεφαλαιακό απόθεμα ασφαλείας και αν παραβιαστεί περιορίζει τη διανομή κερδών ώστε να μην τεθεί θέμα κινδύνου των απαιτήσεων των ιδίων κεφαλαίων,
- The Countercyclical Capital Buffer, το οποίο θέτει περιορισμούς στην πιστωτική επέκταση των τραπεζών, υποχρεώνοντάς τες να διακρατούν

⁴⁷<https://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>

⁴⁸https://www.bis.org/bcbs/publ/d424_hlsummary.pdf

περισσότερα κεφάλαια σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης και λιγότερα σε περιόδους ύφεσης,

- Leverage Ratio, συντελεστής μόχλευσης, ο οποίος εκφράζει το ελάχιστο επίπεδο απορρόφησης ζημιών,
- Liquidity Capital Ratio, δείκτης ρευστότητας, ο οποίος εκφράζει την επάρκεια υψηλής ποιότητας πόρων για επιβίωση του τραπεζικού ιδρύματος σε καταστάσεις έντονης πίεσης διάρκειας ενός μήνα, και
- Net Stable Funding Ratio, δείκτης χρηματοδότησης, ο οποίος απαιτεί ένα ελάχιστο ποσό σταθερών πηγών χρηματοδότησης σε μια τράπεζα ανάλογα με τα χαρακτηριστικά ρευστότητας των περιουσιακών στοιχείων και την πιθανότητα αναγκών ρευστότητας που προκύπτουν από τις εκτός ισολογισμού δεσμεύσεις.

Οι παραπάνω όροι και κανονισμοί στοχεύουν στην αύξηση της ποιότητας και ποσότητας των εποπτικών κεφαλαίων, στην κάλυψη και στην αντιμετώπιση περισσότερων πιθανών κινδύνων και στην κάλυψη του κινδύνου ρευστότητας.

Ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας συνεχίζει να ισούται με τον λόγο των εποπτικών ιδίων κεφαλαίων (Tier I και Tier II) προς το σταθμισμένο σύνολο του Ενεργητικού και να έχει κατώτατη τιμή 8%. Οι αλλαγές που παρατηρούνται στη Βασιλεία III υπογραμμίζουν ότι τα βασικά Ίδια Κεφάλαια από το 4% του σταθμισμένου Ενεργητικού θα πρέπει να ανέλθουν στο 6% και τα συμπληρωματικά Ίδια Κεφάλαια θα πρέπει να μειωθούν από 4% στο 2%.

Τέλος, άξιο αναφοράς αποτελούν οι κριτικές και οι επικρίσεις που έχει δεχτεί και η νέα αυτή Συνθήκη. Ενώ υπάρχουν αρκετοί που υποστηρίζουν την ευκολία εφαρμογής της Συνθήκης καθώς και τη δυνατότητα δημιουργίας ενός γενικότερα ανθεκτικού και ισχυρού χρηματοπιστωτικού συστήματος σε συνθήκες ύφεσης και αρνητικών συνθηκών, δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι η αυστηρότητα των κανόνων και η ανάγκη διακράτησης υψηλής ποιότητας και ποσότητας εποπτικών κεφαλαίων θα επηρεάσει αρνητικά την κερδοφορία των τραπεζών σε ένα ήδη επιβαρυνόμενο περιβάλλον.

3.4 Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύθηκε το θεσμικό πλαίσιο που σχετίζεται και επηρεάζει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι τράπεζες, και ο χρηματοπιστωτικός τομέας γενικότερα, επιδρούν σημαντικά στην πραγματική οικονομία καθώς υφίσταται μια αλληλένδετη σχέση μεταξύ τους. Η ουσιαστική σχέση μεταξύ πραγματικής οικονομίας και τραπεζικού συστήματος καθιστά αναγκαία και υψίστης σημασίας την ανάλυση του θεσμικού πλαισίου που σχετίζεται με τον συγκεκριμένο τομέα.

Αρχικά, παρουσιάζονται τα ΔΛΠ και τα ΔΠΧΑ που επηρεάζουν το χρηματοπιστωτικό τομέα και επιδρούν σημαντικά στην σύνταξη και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων. Με την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων παρουσιάζονται σημαντικές αλλαγές στη λογιστική διαδικασία και τυποποίηση. Η χρήση κοινών λογιστικών κανόνων από πληθώρα χωρών παγκοσμίως συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος συνεννόησης και εμπιστοσύνης μεταξύ των τραπεζικών ιδρυμάτων και ενισχύεται η τραπεζική σταθερότητα και η διαφάνεια στην παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεών τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εφαρμογή του νέου ΔΠΧΑ 9. Όπως τονίστηκε και παραπάνω με την ανάλυση του συγκεκριμένου προτύπου η εφαρμογή των νέων κανόνων και απαιτήσεων οδηγεί σε ουσιώδεις αλλαγές στην σύνταξη και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, με σημαντικότερη το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια.

Τέλος, παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο των Συνθηκών της Βασιλείας που επιδρούν ουσιωδώς στην εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα. Οι Συνθήκες της Βασιλείας με τους κανόνες και τις απαιτήσεις τους ορίζουν το ύψος των απαιτούμενων κεφαλαίων για την απρόσκοπτη λειτουργία των τραπεζών, καθώς και τις απαραίτητες εποπτικές διαδικασίες συντελώντας στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Άλλωστε, η εύρυθμη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος συντελεί στην ορθή λειτουργία της οικονομίας γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται η εμπειρική μελέτη της διπλωματικής εργασίας, αναπτύσσονται οι ερευνητικές υποθέσεις, περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας και τέλος, αναλύονται και σχολιάζονται τα αποτελέσματα. Η εμπειρική μελέτη αναπτύσσεται σε χώρες που έχουν πληγεί από την οικονομική κρίση και συγκεκριμένα σε Ελλάδα, Κύπρο, Ιρλανδία, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία και εξετάζει τον συσχετισμό των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια με τα κέρδη των τραπεζών προ προβλέψεων (EARTA), το μέγεθος των τραπεζικών ιδρυμάτων (Size), και την εξέλιξη του ΑΕΠ (GDP_G). Στο δεύτερο στάδιο της εργασίας εξετάζεται η επίδραση της κρίσης με την εισαγωγή της ψευδομεταβλητής (CRISIS) σε συνδυασμό με τις προαναφερόμενες μεταβλητές στις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια. Έπειτα, παρατίθεται η μεθοδολογία συλλογής του δείγματος, τα στοιχεία περιγραφικής στατιστικής καθώς και η μήτρα συσχετίσεων και τέλος, τα αποτελέσματα εκτίμησης των υποδειγμάτων.

4.2 Ερευνητικές υποθέσεις

Οι ερευνητικές υποθέσεις σχετίζονται με την συνετή συμπεριφορά των τραπεζών στη χρήση των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια. Η παρούσα εργασία θα προσπαθήσει να εξετάσει την συσχέτιση των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια και συγκεκριμένα την συνετή χρήση αυτών από τους διαχειριστές τραπεζών, με την έννοια της προκυκλικότητας, με τη διαχείριση κερδών, με συγκεκριμένους τραπεζικούς παράγοντες καθώς και με μακροοικονομικούς παράγοντες. Ως προκυκλικός χαρακτήρας των προβλέψεων θεωρείται η διαδικασία κατά την οποία οι τράπεζες σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης αυξάνουν τις προβλέψεις τους ώστε

να δημιουργηθεί το απαραίτητο αποθεματικό το οποίο θα χρησιμοποιηθεί σε περιόδους ύφεσης για να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες τους. Η διαχείριση κερδών θα εξεταστεί με τη μεταβλητή των κερδών των τραπεζών προ προβλέψεων, οι τραπεζικοί παράγοντες θα εξεταστούν με το μέγεθος των τραπεζικών ιδρυμάτων και οι μακροοικονομικοί παράγοντες με τη διαχρονική μεταβολή του ΑΕΠ.

Η πρώτη ερευνητική υπόθεση εστιάζεται στη διαχείριση των κερδών μέσω των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια από τους διαχειριστές των τραπεζών. Ένα σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας έχει ασχοληθεί με την συσχέτιση των προβλέψεων για επισφαλή δάνεια με τη διαχείριση κερδών με αντικρουόμενα αποτελέσματα τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκά τραπεζικά ιδρύματα. Οι Lobo and Yang (2001), έχουν βρει θετική συσχέτιση μεταξύ προβλέψεων και διαχείριση κερδών σε αντίθεση με τους Ahmed et. al. (1999), οι οποίοι δεν υποστηρίζουν τη παραπάνω υπόθεση. Επίσης, οι Perez et al. (2004) διαπίστωσαν εισοδηματική εξομάλυνση μέσω προβλέψεων για τις ισπανικές τράπεζες. Τέλος, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (2002), διαπιστώνει ότι μεταξύ των ευρωπαϊκών τραπεζικών ιδρυμάτων παρατηρούνται διαφορετικά συμπεράσματα σχετικά με την εισοδηματική εξομάλυνση.

Η διαχείριση κερδών σχετίζεται με δύο αντίθετες απόψεις σύμφωνα με τους Leaven et al. (2003). Αρχικά, ισχύει η άποψη του λογιστικού επαγγέλματος ότι η διαχείριση κερδών σχετίζεται με αρνητικές επιπτώσεις στην εικόνα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων καθώς αλλοιώνεται το πραγματικό οικονομικό αποτέλεσμα. Δεύτερον, μια ευρύτερη άποψη, του οικονομικού επαγγέλματος γενικότερα, υποστηρίζει τη θετική επίδραση της εισοδηματικής εξομάλυνσης, καθώς μειώνεται η μεταβλητότητα των περιουσιακών στοιχείων και συνεπώς η αρνητική επίδρασή της στο τραπεζικό κεφάλαιο.

Η παρούσα εργασία θα εξετάσει την εξομάλυνση εισοδήματος σε συγκεκριμένες έξι (6) ευρωπαϊκές τράπεζες οι οποίες έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό την επίδραση της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η πρώτη ερευνητική υπόθεση συσχετίζει την συνετή χρήση των προβλέψεων με τη διαχείριση των κερδών και συγκεκριμένα, εάν σχετίζονται με θετικό τρόπο, παρατηρείται η συνετή χρήση αυτών.

H₁ : Οι προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια συσχετίζονται αρνητικά με τα κέρδη των τραπεζών.

Η δεύτερη ερευνητική υπόθεση αφορά την σχέση των προβλέψεων με συγκεκριμένο τραπεζικό παράγοντα, ο οποίος είναι το μέγεθος των τραπεζικών ιδρυμάτων και συγκεκριμένα το σύνολο του Ενεργητικού (Total Assets). Τα δάνεια τα οποία χορηγεί ένα τραπεζικό ίδρυμα αποτελούν περιουσιακό του στοιχείο και επομένως στοιχείο του συνόλου του ενεργητικού. Τόσο οι Leaven and Majnoni (2002), όσο και οι Fonseca and Gonzales (2008), έχουν διαπιστώσει θετική συσχέτιση μεταξύ της αύξησης των χορηγούμενων δανείων και του ύψους των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή απαιτήσεις με ταυτόχρονη όμως μείωση της ποιότητας των τραπεζικών χαρτοφυλακίων. Σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης οι τράπεζες χορηγούν με μεγαλύτερη ευκολία δάνεια ακόμα και σε πελάτες με χαμηλότερη πιστοληπτική ικανότητα καθώς παρατηρείται μικρότερος έλεγχος.

Συνεπώς, εάν παρατηρείται αρνητική σχέση μεταξύ του μεγέθους των τραπεζικών ιδρυμάτων και κατ' επέκταση των χορηγούμενων δανείων παρατηρείται μη συνετή χρήση των προβλέψεων.

H₂ : Οι προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια συσχετίζονται αρνητικά με το σύνολο του ενεργητικού.

Τέλος, η τελευταία ερευνητική υπόθεση αφορά έναν μακροοικονομικό παράγοντα και συγκεκριμένα την μεταβολή του ΑΕΠ διαχρονικά. Σε προγενέστερες εμπειρικές μελέτες έχει μελετηθεί ο προκυκλικός και αντικυκλικός χαρακτήρας των προβλέψεων. Σύμφωνα με τους Pool et al. (2015) οι τράπεζες θα ήταν συνετό να εμφανίζουν προκυκλική συμπεριφορά όσον αφορά τις προβλέψεις και σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης να αυξάνουν το ύψος αυτών ώστε να δημιουργηθούν τα απαραίτητα αποθεματικά τα οποία θα χρησιμοποιηθούν σε περιόδους ύφεσης όπου αυξάνεται και ο παρατηρούμενος πιστωτικός κίνδυνος. Ωστόσο, έχει διαπιστωθεί από Leaven and Majnoni (2002), Fonseca and Gonzales (2008) και Pool et al. (2015) ότι οι τράπεζες εμφανίζουν αντικυκλική συμπεριφορά. Οι διαχειριστές των τραπεζικών ιδρυμάτων αυξάνουν τις προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης και όχι νωρίτερα σε περιόδους ανάπτυξης. Συνεπώς, παρατηρείται αρνητική σχέση μεταξύ του ύψους των δημιουργούμενων προβλέψεων και της μεταβολής του ΑΕΠ.

Η τρίτη ερευνητική υπόθεση της μελέτης θα σχετίζεται με τη μεταβολή του ΑΕΠ και συγκεκριμένα ότι η μη συνετή χρήση των προβλέψεων, σχετίζεται αρνητικά με τη μεταβολή του.

H₃ : Οι προβλέψεις για ζημίες από επισφαλή δάνεια συσχετίζονται αρνητικά με την εξέλιξη του ΑΕΠ.

Εάν μία ή περισσότερες από τις παραπάνω υποθέσεις ισχύουν τότε διαπιστώνεται μη συνετή χρήση των προβλέψεων από τους υπεύθυνους διαχείρισης των τραπεζών.

4.3 Μεθοδολογία της Εμπειρικής Ανάλυσης

Η μεθοδολογία της έρευνας στηρίζεται σε δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο προσπαθούν να απαντηθούν οι ερευνητικές υποθέσεις οι οποίες τέθηκαν στην προηγούμενη ενότητα. Μέσω του υποδείγματος που θα χρησιμοποιηθεί και των οικονομετρικών μοντέλων, θα διαπιστωθεί η συνετή ή μη χρήση από τους διαχειριστές των τραπεζών των προβλέψεων για ζημίες από επισφαλή δάνεια.

Ειδικότερα, για την εκτίμηση της συνετής χρήσης των προβλέψεων και τη συσχέτισή τους με τις προαναφερόμενες μεταβλητές θα χρησιμοποιηθεί ένα οικονομετρικό υπόδειγμα το οποίο στηρίζεται στο υπόδειγμα των Leaven and Majnoni (2002). Η εκτίμηση των μοντέλων βασίζεται στη μέθοδο γραμμικής παλινδρόμησης εξέτασης πολλαπλών μεταβλητών. Το υπόδειγμα της μελέτης μας είναι το παρακάτω :

$$LLP_{i,t} = a_0 + a_1 EARTA_{i,t} + a_2 EAR\_CHANGE_{i,t} + a_3 EAR\_CHANGE * EARTA_{i,t} (1) \\ + a_4 Size_{i,t} + a_5 GDP\_G_{i,t} + w_{i,t}$$

Στο υπόδειγμα που αναφέρθηκε παραπάνω, η μεταβλητή *LLP* αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή και αντιπροσωπεύει τις προβλέψεις για επισφαλή δάνεια προς το σύνολο του ενεργητικού. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος είναι η *EARTA*, η οποία αντιπροσωπεύει τα κέρδη προ προβλέψεων, η *EAR_CHANGE* η

οποία είναι μια ψευδομεταβλητή που παίρνει την τιμή 1 εάν τα αποτελέσματα προ προβλέψεων είναι αρνητικά και την τιμή 0 σε κάθε άλλη περίπτωση, η μεταβλητή *Size* που αντιπροσωπεύει το μέγεθος της τράπεζας, η μεταβλητή *EAR_CHANGE*EARTA* η οποία δείχνει τη σχέση μεταξύ προβλέψεων και κερδών όταν τα κέρδη προ προβλέψεων είναι θετικά και η μεταβλητή *GDP_G* η οποία αφορά την εξέλιξη του ΑΕΠ διαχρονικά.

Στο δεύτερο στάδιο της έρευνας εξετάζεται η επίδραση της οικονομικής κρίσης στις μεταβλητές που εξετάζονται στις ερευνητικές υποθέσεις και στο πρώτο υπόδειγμα. Το δεύτερο υπόδειγμα έχει ως εξής :

$$\begin{aligned}
 LLP_{i,t} = & b_0 + b_1 EARTA_{i,t} + b_2 EAR\_CHANGE_{i,t} + b_3 EAR\_CHANGE * EARTA_{i,t} \\
 & + b_4 Size_{i,t} + b_5 GDP\_G_{i,t} + b_6 CRISIS * EARTA_{i,t} + b_7 CRISIS * \\
 & EAR\_CHANGE_{i,t} + b_8 CRISIS * EAR\_CHANGE * EARTA_{i,t} + b_9 CRISIS * Size_{i,t} \\
 & + b_{10} CRISIS * GDP\_G_{i,t} + u_{i,t}
 \end{aligned} \tag{2}$$

Ειδικότερα, στο παραπάνω υπόδειγμα εισάγεται η ψευδομεταβλητή *CRISIS*, η οποία σχετίζεται με την παρουσία ή όχι της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, η ψευδομεταβλητή *CRISIS* παίρνει την τιμή 1 από το 2010 και έπειτα και την τιμή 0 από το 2005 έως το 2009, όπου οικονομική κρίση δεν υφίσταται και εξετάζεται το επιπρόσθετο πληροφοριακό περιεχόμενο. Με την εισαγωγή της μεταβλητής αυτής εξετάζεται η επίδραση της οικονομικής κρίσης στα μεγέθη του υποδείγματος (1), δηλαδή, *EARTA*, *EAR_CHANGE*, *EAR_CHANGE*EARTA*, *Size* και *GDP_G*. Ο όρος *u* αντιπροσωπεύει τα κατάλοιπα της παλινδρόμησης.

4.4 Δείγμα της Εμπειρικής Ανάλυσης

Τα απαραίτητα δεδομένα ώστε να απαντηθούν οι ερευνητικές υποθέσεις που τέθηκαν σε προηγούμενη ενότητα προέρχονται από τη βάση δεδομένων Compustat Global και αποτελούν το δείγμα της εμπειρικής ανάλυσης. Το δείγμα περιλαμβάνει 104 τραπεζικά ιδρύματα των έξι υπό εξέταση χωρών, Ελλάδα, Κύπρο, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, και Ιταλία για την χρονική περίοδο 2005 έως 2017 και αποτελείται από 875 παρατηρήσεις. Τα στοιχεία της διαχρονικής μεταβολής του ΑΕΠ προέρχονται από τη βάση δεδομένων της Eurostat για οικονομικά και χρηματοοικονομικά στοιχεία.

Ο παρακάτω Πίνακας 4.1 περιλαμβάνει τα στοιχεία της Περιγραφικής Στατιστικής. Για κάθε μεταβλητή παρουσιάζεται ο μέσος, ο διάμεσος, η μέγιστη και ελάχιστη τιμή και η τυπική απόκλιση. Με σκοπό τον περιορισμό της επίδρασης των ακραίων παρατηρήσεων έχει αφαιρεθεί το 1% του άνω και κάτω άκρου της κατανομής κάθε συνεχούς μεταβλητή.

Πίνακας 4.1 : Στοιχεία Περιγραφικής Στατιστικής

	LLP	EARTA	EAR_CHANGE	$\frac{EAR\_CHANGE}{x\ EARTA}$	SIZE	GDP_G	CRISIS
Μέσος	0,01	-0,02	0,55	-0,03	9,90	0,02	0,55
Διάμεσος	0,01	0,00	1,00	0,00	10,28	0,02	1,00
Ελάχιστη τιμή	0,86	0,19	1,00	0,09	14,18	0,34	1,00
Μέγιστη τιμή	-0,06	-16,31	0,00	-16,31	2,01	-0,09	0,00
Τυπική απόκλιση	0,04	0,56	0,5	0,55	2,19	0,04	0,5

Σημείωση : Το δείγμα προέρχεται από τη βάση δεδομένων Compustat Global από 104 τραπεζικά ιδρύματα των χωρών Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιρλανδίας για την χρονική περίοδο 2005-2017.

Με βάση τον Πίνακα 4.1 και συγκρίνοντας τον μέσο και τον διάμεσο για κάθε μεταβλητή διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους και συνεπώς δεν παρατηρούνται ούτε ακραίες παρατηρήσεις. Η αφαίρεση του 1% των στοιχείων στην αρχή της μελέτης ήταν πετυχημένη. Στη συνέχεια παρατίθεται η Μήτρα Συσχετίσεων για την εξέταση προβλημάτων πολυσυγραμμικότητας.

Πίνακας 4.2: Μήτρα Συσχετίσεων

	LLP	EARTA	EAR_CHANGE	EAR_CHANGE x EARTA	SIZE	GDP_G	CRISIS
LLP	1,00						
EARTA	-0,09	1,00					
EAR_CHANGE	0,21	-0,06	1,00				
EAR_CHANGEx EARTA	-0,09	1,00	-0,05	1,00			
SIZE	-0,11	0,08	0,15	0,10	1,00		
GDP_G	-0,16	0,00	-0,40	0,00	-0,08	1,00	
CRISIS	0,13	-0,05	0,38	-0,04	0,12	-0,29	1,00

Σημείωση : Το δείγμα προέρχεται από τη βάση δεδομένων Compustat Global από 104 τραπεζικά ιδρύματα των χωρών Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιρλανδίας για την χρονική περίοδο 2005-2017.

Η εξέταση της πολυσυγγραμικότητας είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς εάν υπάρχει υψηλή συσχέτιση μεταξύ των μεταβλητών τότε υπάρχει κίνδυνος το υπόδειγμα να επηρεάζεται σημαντικά εάν αφαιρεθεί ή μεταβληθεί κάποια ανεξάρτητη μεταβλητή. Σύμφωνα με τον Πίνακα 4.2 δεν φαίνεται να υπάρχει παρουσία πολυσυγγραμικότητας. Μέσω του παραπάνω πίνακα μπορούμε να οδηγηθούμε και σε κάποια επιπλέον συμπεράσματα. Αρχικά, παρατηρείται αρνητική συσχέτιση μεταξύ της ψευδομεταβλητής EAR_CHANGE και της μεταβλητής GDP_G συμπεραίνοντας ότι εάν η μεταβολή του ΑΕΠ είναι θετική τότε και τα κέρδη προ προβλέψεων θα είναι πιο υψηλά. Επίσης, παρατηρείται θετική συσχέτιση μεταξύ των EAR_CHANGE και CRISIS κατανοώντας ότι η κρίση επηρεάζει και μειώνει τα κέρδη προ προβλέψεων. Η αρνητική συσχέτιση μεταξύ CRISIS και GDP_G αποδεικνύει ότι η κρίση επηρεάζει με αρνητικό τρόπο την εξέλιξη του ΑΕΠ. Τέλος, η μεταβλητή του μεγέθους SIZE σχετίζεται σε μικρό βαθμό αρνητικά με το ΑΕΠ συμπεραίνοντας ότι δεν κινούνται πάντα προς την ίδια κατεύθυνση, ενώ σχετίζεται θετικά με τη ψευδομεταβλητή CRISIS τονίζοντας ότι η κρίση οδηγεί σε συρρίκνωση του μεγέθους των τραπεζικών ιδρυμάτων.

4.5 Αποτελέσματα Εκτίμησης Υποδείγματος

Ο Πίνακας 4.3 περιέχει τα αποτελέσματα της παλινδρόμησης του υποδείγματος (1).

Πίνακας 4.3 : Αποτελέσματα Εκτίμησης Πρώτου Υποδείγματος

	Coefficient	t-Statistic	Prob.
Intercept	0,04*	1,84	0,07
EARTA	0,00*	-1,70	0,09
EAR_CHANGE	-0,01*	-1,69	0,09
EAR_CHANGE*EARTA	-0,78*	-17,14	0,00
SIZE	0,00	-0,83	0,41
GDP_G	-0,08*	-2,82	0,00
Adjusted R ²	0,44		

Σημείωση : Το δείγμα προέρχεται από τη βάση δεδομένων Compustat Global από 104 τραπεζικά ιδρύματα των χωρών Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιρλανδίας για την χρονική περίοδο 2005-2017. Οι τιμές με * εμφανίζουν Prob. < 10% και παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα.

Στο υπόδειγμα (1) οι μεταβλητές *EARTA*, *EAR_CHANGE*, *EAR_CHANGE*EARTA* και *GDP_G* είναι στατιστικά σημαντικές ενώ η μεταβλητή *SIZE* θεωρείται στατιστικά ασήμαντη.

Τα αποτελέσματα που εξάγονται από το παραπάνω υπόδειγμα δείχνουν ότι η μεταβλητή *EARTA* αν και θεωρείται στατιστικά σημαντική δεν περιλαμβάνεται στους παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων. Αντίθετα, οι μεταβλητές *EAR_CHANGE* και *EAR_CHANGE*EARTA* αποδεικνύουν αρνητική συσχέτιση μεταξύ των κερδών και του ύψους των δημιουργούμενων προβλέψεων. Επίσης, η σχέση μεταξύ προβλέψεων και της μεταβολής του ΑΕΠ είναι και αυτή αρνητική που σημαίνει ότι σε περιόδους οικονομικής ανάπτυξης το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων περιορίζεται. Τέλος, η μεταβλητή *SIZE* ως στατιστικά ασήμαντη δεν επηρεάζει το μέγεθος των προβλέψεων.

Επιπρόσθετα, πρέπει να τονιστεί ότι ο δείκτης Adjusted R² είναι 44%, κοντά στο 50%, όχι πολύ υψηλός, που σημαίνει ότι η εξαρτημένη μεταβλητή των προβλέψεων προς το σύνολο του ενεργητικού μπορεί να υποστηριχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό από τις ανεξάρτητες μεταβλητές που έχουν επιλεγεί στη συγκεκριμένη μελέτη.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του δεύτερου υποδείγματος όπου εισάγεται η ψευδομεταβλητή *CRISIS*.

Πίνακας 4.4 : Αποτελέσματα Εκτίμησης Δεύτερου Υποδείγματος

	Coefficient	t-Statistic	Prob.
Intercept	0,00	-0,14	0,89
EARTA	-0,19	-1,05	0,29
EAR_CHANGE	0,01	0,81	0,42
EAR_CHANGE*EARTA	-0,17	-0,80	0,42
SIZE	0,00	0,38	0,70
GDP_G	-0,10*	-2,43	0,02
CRISIS	0,04*	2,69	0,01
CRISIS*EARTA	0,19	1,03	0,30
CRISIS*EAR_CHANGE	-0,02*	-1,92	0,05
CRISIS*EAR_CHANGE*EARTA	-0,78*	-3,74	0,00
CRISIS*SIZE	0,00	-1,42	0,15
CRISIS*GDP_G	0,03	0,51	0,61
Adjusted R ²	0,47		

Σημείωση : Το δείγμα προέρχεται από τη βάση δεδομένων CompuStat Global από 104 τραπεζικά ιδρύματα των χωρών Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Ιρλανδίας για την χρονική περίοδο 2005-2017. Οι τιμές με * εμφανίζουν Prob. < 10% και παρουσιάζουν στατιστική σημαντικότητα.

Με την εισαγωγή της ψευδομεταβλητής *CRISIS* στατιστικά σημαντικές θεωρούνται οι μεταβλητές *GDP_G*, *CRISIS*, *CRISIS*EAR_CHANGE*, και *CRISIS*EAR_CHANGE*EARTA*. Οι υπόλοιπες μεταβλητές θεωρούνται στατιστικά ασήμαντες.

Με το δεύτερο υπόδειγμα διαπιστώνεται και πάλι η αρνητική σχέση μεταξύ μεταβολής του ΑΕΠ και του ύψους των δημιουργούμενων προβλέψεων. Οι τράπεζες πραγματοποιούν περισσότερες προβλέψεις όταν παρατηρείται αρνητική μεταβολή στο ΑΕΠ. Επίσης, διαπιστώνεται η θετική συσχέτιση της ψευδομεταβλητής *CRISIS* και των προβλέψεων τονίζοντας ότι σε περιόδους ύφεσης το μέγεθος των δημιουργούμενων προβλέψεων αυξάνεται. Τέλος, πρέπει να τονιστεί ότι οι μεταβλητές *EAR_CHANGE* και *EAR_CHANGE*EARTA* με την

επίδραση της εισερχόμενης ψευδομεταβλητής συνεχίζουν να έχουν την ίδια αρνητική σχέση με το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων όπως και στο πρώτο υπόδειγμα. Η μεταβλητή *SIZE* συνεχίζει να θεωρείται στατιστικά ασήμαντη.

Όσον αφορά τον προσαρμοσμένο δείκτη R^2 διαπιστώνεται μια πολύ μικρή αύξηση καθώς προσδιορίζεται στο 47%. Η αύξηση αυτή τονίζει ότι με την εισαγωγή της ψευδομεταβλητής στο υπόδειγμα η εξαρτημένη μεταβλητή υποστηρίζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις ανεξάρτητες μεταβλητές.

4.6 Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα εξαγόμενα συμπεράσματα από τα δυο υποδείγματα στα οποία βασίστηκε η εμπειρική μελέτη της παρούσας εργασίας διαπιστώνεται ότι δεν γίνεται συνετή χρήση των προβλέψεων για ζημιές από επισφαλή δάνεια από τους διαχειριστές των τραπεζών με βάση το προκυκλικό τους χαρακτήρα. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, τα τραπεζικά ιδρύματα οφείλουν να αυξάνουν το επίπεδο των προβλέψεων τους σε περιόδους οικονομικής άνθησης ώστε να δημιουργηθούν τα κατάλληλα αποθέματα τα οποία θα μπορέσουν να χρησιμοποιήσουν σε περιόδους ύφεσης προστατεύοντας παράλληλα το κεφάλαιό τους. Όπως διαπιστώνεται όμως και στη παρούσα έρευνα οι τράπεζες αυξάνουν το ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων όταν είναι πλέον αργά και το αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης είναι εμφανές.

Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε η αρνητική σχέση μεταξύ κερδών προ προβλέψεων και των προβλέψεων υποστηρίζοντας ότι σε περιόδους με χαμηλότερα κέρδη οι τράπεζες αναγκάζονται να δημιουργήσουν περισσότερες προβλέψεις επιδεινώνοντας τα αρνητικά χαρακτηριστικά της περιορισμένης επιχειρηματικής τους δράσης και μειώνοντας περαιτέρω τη δραστηριότητα τους. Η παραπάνω αρνητική συσχέτιση δεν υποστηρίζει και την εισοδηματική εξομάλυνση μέσω των προβλέψεων η οποία είχε διαπιστωθεί σε προγενέστερη βιβλιογραφία. Επίσης, συμπεραίνεται αρνητική συσχέτιση μεταξύ του ύψους των προβλέψεων και της μεταβολής του ΑΕΠ. Η παραπάνω διαπίστωση τονίζει τον αντικυκλικό χαρακτήρα των προβλέψεων οι οποίες αυξάνονται όταν η οικονομική κρίση υφίσταται και όχι νωρίτερα σε περιόδους ανάπτυξης. Τέλος, το μέγεθος του συνόλου του ενεργητικού και συνεπώς το ύψος των δανείων που έχει παράσχει η τράπεζα τους πιστωτές της δεν επιδρούν στο ύψος των δημιουργούμενων προβλέψεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Ο τραπεζικός τομέας αποτελεί τμήμα της πραγματικής οικονομίας ιδιαίτερης σημασίας και ενδιαφέροντος. Η πορεία και εξέλιξη του τραπεζικού τομέα συνδέεται και επηρεάζεται άμεσα και σε σημαντικό βαθμό με την υφιστάμενη κατάσταση της πραγματικής οικονομίας, και το αντίστροφο, καθώς πρόκειται για δύο άρρηκτα συνδεδεμένα στοιχεία. Η ιδιαίτερη αυτή παρατηρούμενη σχέση μεταξύ των δύο στοιχείων δίνει τη δυνατότητα παροχής βοήθειας με σκοπό την αντιμετώπιση των παρατηρούμενων δυσκολιών του εκάστοτε τομέα.

Οι προβλέψεις για μελλοντικές ζημίες από μη εξυπηρετούμενα δάνεια οι οποίες μελετώνται στην παρούσα διπλωματική εργασία αποτελούν ιδιαίτερο και ουσιώδες τμήμα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Η λογιστική διαδικασία που συνδέεται με τις προβλέψεις απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και τις κατάλληλες γνώσεις από ειδικούς ώστε να ανταποκρίνεται στις αληθινές ανάγκες και να παρουσιάζει την πραγματική εικόνα του εκάστοτε τραπεζικού ιδρύματος. Θα πρέπει να αποδίδεται η δέουσα προσοχή ώστε να μην παρέχονται πληροφορίες οι οποίες διαστρεβλώνουν την επιχειρηματική δραστηριότητα και απόδοση του τραπεζικού ιδρύματος στους άμεσα ενδιαφερόμενους τρίτους όπως πχ. κράτος, επενδυτές, φορολογική αρχή, πιστωτές, κτλ.

Η παρούσα εμπειρική έρευνα μελετά στοιχεία και δεδομένα από έξι ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες έχουν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση των τελευταίων ετών και προσπαθεί να κατανοήσει και κυρίως να αξιολογήσει την ορθή χρήση των προβλέψεων για απώλειες μη εξυπηρετούμενων δανείων από τους διαχειριστές των τραπεζών. Σύμφωνα με την προγενέστερη βιβλιογραφία και κυρίως με τους Pool et al. (2015), οι τράπεζες οφείλουν σε περιόδους ανάπτυξης να μην επαναπαύονται, αλλά να δημιουργούν το κατάλληλο ύψος προβλέψεων που θα συμβάλλει στη δημιουργία του απαραίτητου αποθεματικού το οποίο θα

χρησιμοποιηθεί από τις τράπεζες σε περιόδους ύφεσης μειώνοντας τις αρνητικές συνέπειες και μη επηρεάζοντας το κεφάλαιο των τραπεζών το οποίο είναι αναγκαίο όσο ποτέ σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και περιορισμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Βέβαια, το παρατηρούμενο υψηλό μέγεθος σε προβλέψεις από τραπεζικά ιδρύματα με υψηλά κέρδη καθώς και ο περιορισμός στις προβλέψεις από τράπεζες με μικρότερη επιχειρηματική δραστηριότητα έχει διαπιστωθεί από προηγούμενες μελέτες ότι συνδέεται με προσπάθεια χειραγώγησης κερδών και ωραιοποίησης της οικονομικής πραγματικότητας.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της παρούσας έρευνας δεν παρουσιάζεται συνετή χρήση των προβλέψεων όσον αφορά τον προκυκλικό χαρακτήρα τους από τους διαχειριστές των τραπεζών. Επίσης, παρατηρείται αρνητική συσχέτιση μεταξύ κερδών και προβλέψεων και δεν υποστηρίζεται η χειραγώγηση κερδών. Σε μελλοντικές έρευνες, θα αποτελούσε ενδιαφέρον αρχικά να αυξηθεί το μέγεθος των εξεταζόμενων κρατών και επομένως των παρατηρήσεων και να εξεταστεί και η συσχέτιση των προβλέψεων για μελλοντικές απώλειες μη εξυπηρετούμενων δανείων με τη διαχείριση του τραπεζικού κεφαλαίου εισάγοντας ως μεταβλητή το Tier I του κεφαλαίου. Τέλος, εάν σε μεγαλύτερο δείγμα παρατηρήσεων παρατηρηθεί χειραγώγηση κερδών μέσω των προβλέψεων θα μπορούσαν να εξεταστούν αναλυτικά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κρατών που το επιτρέπουν εξετάζοντας χαρακτηριστικά όπως η νομοθεσία, οι απαιτήσεις γνωστοποίησης και διαφάνειας, η τραπεζική εποπτεία κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Νεγκάκης, Χ., 2015. Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς Θεωρία και Εφαρμογές, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη

Νεγκάκης, Χ., 2015. Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς Ειδικά Θέματα, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη

Wooldridge J.M, 2006. Εισαγωγή στην Οικονομετρία, Τόμος Α, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ζαχαροπούλου Χ., 2011. Στατιστική : Μέθοδοι και Εφαρμογές, Εκδόσεις Σοφία, Θεσσαλονίκη

Ξένη

Anwer S. Ahmed, Carolyn Takeda and Shawn Thomas. 1999. "Bank loan loss provisions: A reexamination of capital management, earnings management and signaling effects." *Journal of accounting and economics*.

Allen N. Berger, and Robert DeYoung. 1997. "Problem loans and cost efficiency in commercial banks." *Journal of Banking & Finance*.

Robert M. Bushman, and Christopher D. Williams. 2012. "Accounting discretion, loan loss provisioning, and discipline of banks' risk-taking." *Journal of Accounting and Economics*.

Marcia Millon Cornett, Jamie John McNutt, and Hassan Tehranian. 2009. "Corporate governance and earnings management at large US bank holding companies." *Journal of Corporate finance*.

Ana Rosa Fonseca, and Francisco Gonzalez. 2008. "Cross-country determinants of bank income smoothing by managing loan-loss provisions." *Journal of Banking and Finance*.

- Nir. Klein. 2013. Non-performing loans in CESEE: Determinants and impact on macroeconomic performance. International Monetary Fund.
- Laetitia Lepetit, and Vincent Bouvatier. 2006. "Banks procyclicality behavior: does provisioning matter ?" Post-Print.
- Luc Laeven, and Giovanni Majnoni. 2003. "Loan loss provisioning and economic slowdowns: too much, too late ? " Journal of financial intermediation.
- Chi-Chun Liu, and Stephen G. Ryan. 2006. "Income smoothing over the business cycle: Changes in banks' coordinated management of provisions for loan losses and loan charge-offs from the pre-1990 bust to the 1990s boom." The Accounting Review.
- Dimitrios P. Louzis, Angelos T. Vouldis, and Vasilios L. Metaxas. 2012. "Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios." Journal of Banking and Finance.
- Giovanni Majnoni, and Michele Cavallo. 2001. "Do banks provision for bad loans in good times? Empirical evidence and policy implications." The World Bank.
- B. Mesnard, et al. 2016. "Non-performing loans in the Banking Union: stocktaking and challenges." Briefing EU Commission.
- Daniel Pérez, Vicente Salas-Fumas, and Jesus Saurina. 2008. "Earnings and capital management in alternative loan loss provision regulatory regimes." European Accounting Review.
- Sebastiaan Pool, Leo De Haan, and Jan Pam Jacobs. 2009. "Loan loss provisioning, bank credit and the real economy." Journal of Macroeconomics.
- Jesús Saurina. 2009. "Dynamic provisioning."

Ηλεκτρονικές πηγές

www.actuaries.org.uk

www.bankofgreece.gr

www.bis.org

www.bloomberg.com

www.businessnews.gr

www.capital.gr

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.en.html>

<https://ec.europa.eu/eurostat>

www.esrp.europa.eu

www.euro2day.gr

www.europa.eu

www.focusbank.gr

www.grant-thornton.gr

www.hba.gr

www.impossible.works.gr

www.in.gr

www.investopedia.gr

www.kathimerini.gr

www.kpmg.com

www.naftemporiki.gr

www.nbg.gr

www.tanea.gr

www.taxheaven.gr